**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**
**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**
**КАФЕДРА РОМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

**Кваліфікаційна робота**
**магістра**

# на тему **КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФРАНЦУЗЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ**

Виконав: студент 2 курсу,
групи 8.0354-ф
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша - французька
освітньо-професійної програми
Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії (французька мова, англійська мова)
**Сливка Андрій Романович**

Керівник: к.ф.н., доц. Стуліна Є. В.

Рецензент: к.ф.н. Третяк Ю. Ю.

Запоріжжя – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**
**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології
Кафедра романської філології і перекладу
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша - французька
Освітньо-професійна програма Сучасні лінгвістичні і перекладознавчі студії (французька мова, англійська мова)

**ЗАТВЕРДЖУЮ**
**Завідувач кафедри _____**
**_____**
**«____»_____ 2025 року**

**З А В Д А Н Н Я**
**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА**

Сливці Андрію Романовичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) Концептуалізація штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Стуліна Євгенія Володимирівна, к.ф.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від « 20 » березня 2025 року № 425-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 08.12.2025

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) праці з когнітивної лінгвістики (Дж. Лакофф, Р. Лангакер, О. Селіванова); лексикографічні джерела («Larousse», «Le Robert»); матеріали французьких медіа (Le Monde, Le Figaro, Les Echos)

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1) визначити теоретичні засади дослідження та розмежувати поняття «концепт» і «концептуалізація»; 2) з'ясувати когнітивні механізми відображення процесу концептуалізації в мові; 3) дослідити понятійний аспект концептуалізації ІА (імітація та моделювання); 4) встановити особливості образної концептуалізації (антропоморфізм, метафоризація); 5) виявити специфіку ціннісного осмислення ІА

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

| Розділ | Прізвище, ініціали та посада консультанта | Підпис, дата | |
|---|---|---|---|
| | | завдання видав | завдання прийняв |
| Вступ | Стуліна Є. В., к.ф.н, доц. | 20.03.2025 | 20.03.2025 |
| Розділ 1 | Стуліна Є. В., к.ф.н, доц. | 22.04.2025 | 22.04.2025 |
| Розділ 2 | Стуліна Є. В., к.ф.н, доц. | 18.06.2025 | 18.06.2025 |
| Висновки | Стуліна Є. В., к.ф.н, доц. | 22.09.2025 | 22.09.2025 |

6. Дата видачі завдання 20.03.2025

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

| № з/п | Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра | Строк виконання етапів роботи (проекту) | Примітка |
|---|---|---|---|
| 1. | Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз | березень-травень 2025 | виконано |
| 2. | Добір фактичного матеріалу | червень-серпень 2025 | виконано |
| 3. | Написання вступу | травень 2025 | виконано |
| 4. | Написання теоретичного розділу | червень 2025 | виконано |
| 5. | Написання практичного розділу | вересень 2025 | виконано |
| 6. | Формулювання висновків | жовтень 2025 | виконано |
| 7. | Проходження нормоконтролю | листопад 2025 | виконано |
| 8. | Одержання відгуку та рецензії | листопад-грудень 2025 | виконано |
| 9. | Захист | грудень 2025 | виконано |

**Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)**

**Магістрант** _____ А. Р. Сливка
(підпис) (ініціали та прізвище)

**Керівник роботи** _____ Є. В. Стуліна
(підпис) (ініціали та прізвище)

**Нормоконтроль пройдено**
Нормоконтролер _____ І. В. Тарасюк
(підпис) (ініціали та прізвище)

# РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота – 92 стор., 105 джерел, 1 додаток

**Об’єкт дослідження:** процес концептуалізації штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі.

**Мета роботи:** розкриття особливостей процесу концептуалізації штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі на основі аналізу мовних елементів і когнітивних механізмів його реалізації.

**Теоретико-методологічні засади:** ключові положення когнітивної лінгвістики та теорії дискурсу, розроблені у працях О. О. Селіванової, В. Л. Іващенко, А. М. Приходька, Р. Лангакера, Дж. Лакоффа.

**Отримані результати:** У роботі з’ясовано, що концептуалізація штучного інтелекту (ІА) у французькому медійному дискурсі є динамічним процесом, що розгортається у понятійному, образному та ціннісному вимірах. Встановлено, що понятійний аспект характеризується двоїстістю: ІА осмислюється через парадигму імітації людини (антропоморфний «двійник») та як прагматичний інструмент моделювання поведінки. Виявлено, що образний компонент реалізується через механізми метафоризації та антропоморфізації (менталістська лексика, використання займенників *elle/lui*, зооморфні характеристики, ідіоми). Ціннісний аспект засвідчує поляризацію дискурсу на техно-оптимістичний (ІА як рушій прогресу) та алармістський (ІА як екзистенціальна загроза). Доведено, що головними когнітивними механізмами є порівняння, встановлення суміжності (метонімія) та категоризація.

***Ключові слова:*** *концептуалізація, концепт, штучний інтелект (ІА), метафора, антропоморфізм, понятійний компонент, образний компонент, ціннісний компонент*

# ЗМІСТ

**ВСТУП** …….. 4

**РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ЕКСПЛІКАЦІЇ У ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОМУ ТА КОГНІТИВНОМУ АСПЕКТІ** …….. 8

1.1 Процес концептуалізації реальності: етапи становлення концепту… 8

1.2 Концептуалізація: процес та результат …….. 14

1.3 Зв’язок та відмінності поняття концепту та процесу концептуалізації …… 20

1.4 Відображення в мові процесу концептуалізації дійсності ……... 27

**РОЗДІЛ 2 НАПРЯМИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ МЕДІЙНОГО ФРАНЦУЗЬКОГО ДИСКУРСУ** ……... 35

2.1 Концептуалізація штучного інтелекту: понятійний аспект ……. 37

2.1.1 Імітація когнітивних здібностей людини ……... 46

2.1.2 Наука про моделювання інтелектуальної поведінки у комп’ютерах 50

2.2 Образна концептуалізація штучного інтелекту …… 59

2.3 Ціннісне осмислення штучного інтелекту: користь, шкода та ризики 70

**ВИСНОВКИ** …… 80

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ** …… 83

**ДОДАТОК А** …… 93

# ВСТУП

Штучний інтелект (ІА) є одним із найпомітніших феноменів сучасності, який поступово перетворюється з технологічного інструмента на ключовий чинник соціокультурних і когнітивних змін. Його інтеграція у різні сфери діяльності людини запустила процес концептуалізації, де старі поняття про «розум» переосмислюються через призму машинного навчання, створюючи нове розуміння цього явища. Особливої уваги заслуговує французький медійний дискурс, у якому ІА не лише розглядається як технологічне досягнення, а й як соціальний, моральний і культурний виклик. Саме тому питання концептуалізації цього явища у франкомовному просторі стає важливим напрямом сучасних лінгвістичних досліджень.

Теоретичне підґрунтя роботи становлять праці з когнітивної лінгвістики та теорії дискурсу таких науковців, як О. О. Селіванова, В. Л. Іващенко, А. М. Приходько, Є. В. Парій, Р. Лангакер, Дж. Лакофф, Дж. Серль, Ф. Ларсоннер. Вони розглядали процеси концептуалізації, метафоризації та вербалізації знань у контексті сучасних соціальних явищ. Попри значний інтерес до когнітивної лінгвістики та аналізу дискурсу, концептуалізація нових технологічних феноменів залишається динамічною і недостатньо вивченою сферою. Зокрема, концепт «штучний інтелект» все ще перебуває у стадії активного формування та адаптації у сучасному суспільстві, а способи його мовного втілення у франкомовному медійному просторі потребують системного аналізу.

**Актуальність дослідження** полягає у необхідності комплексного вивчення того, як французькі медіа концептуалізують феномен штучного інтелекту, формуючи колективні уявлення про його сутність, потенціал і ризики. Такий аналіз дозволяє зрозуміти, як мова відображає суспільне сприйняття технологій і як через дискурс здійснюється конструювання нових смислів у цифрову добу.

**Наукова новизна** полягає у спробі системного опису когнітивних механізмів як ментальних процесів, що лежать в основі пізнавальної діяльності людини і сприяють концептуалізації штучного інтелекту, а також вербалізації їх результату у французькому медійному просторі. Опис спирається на аналіз метафор, ідіом та оцінних висловів, що формують визначення концепту *intelligence artificielle*.

**Об'єктом дослідження** є процес концептуалізації штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі.

**Предметом дослідження** є когнітивно-семантичні та лінгвістичні засоби репрезентації концепту *intelligence artificielle* у сучасних франкомовних медіа. У дослідженні когнітивно-семантичні засоби розуміються як лінгвістичні засоби та когнітивні механізми, що відображають, структурують та виражають знання та розуміння світу в людській свідомості.

**Метою роботи** є розкриття особливостей процесу концептуалізації штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі на основі аналізу мовних елементів і когнітивних механізмів його реалізації.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1) визначити теоретичні засади процесу концептуалізації дійсності в свідомості людини;
2) для чіткого визначення об'єкту дослідження окреслити зв'язок та відмінності між поняттям «концепт» та поняттям «процес концептуалізації»;
3) через аналіз наукових досліджень з'ясувати існуючі механізми відображення в мові процесу концептуалізації дійсності;
4) дослідити понятійний аспект концептуалізації ІА, включаючи його історичну еволюцію, ідеї імітації людини та моделювання поведінки;
5) встановити особливості образної концептуалізації ІА, зокрема прояви антропоморфізму та метафоризації;

6) виявити специфіку ціннісного осмислення ІА та описати домінантні напрями медійного дискурсу (техно-оптимістичний та алармістський) щодо ІА.

**Матеріалом дослідження** стали лексикографічні дані з французьких словників та енциклопедій («Larousse», «Le Robert», «CNRTL», «Légifrance» та ін.) та вибіркові приклади з публікацій найпопулярніших французьких ЗМІ, як широкого загалу, так і спеціалізованих (Forbes, Le Monde, Libération, Le Figaro, Le Parisien, TheConversation, Brut та ін.). Відбір статей здійснювався на основі заголовків і рубрик, до яких вони належали. Загалом, було проаналізовано 49 статей.

**Методи дослідження.** Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: метод лінгвістичного спостереження, описовий метод, метод аналізу словникових дефініцій, концептуальний аналіз (для виявлення понятійних, образних та ціннісних компонентів), дискурс-аналіз (для вивчення репрезентації ІА у медіатекстах).

**Практична значущість дослідження** полягає у можливості використання його результатів у викладанні курсів із когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, аналізу дискурсу та перекладознавства, а також у подальших дослідженнях мовної репрезентації технологічних концептів.

Робота пройшла апробацію на науково-практичній студентській конференції. Результати дослідження представлено у публікаціях:

1. Стуліна Є. В., Сливка А. Р. Відображення в мові процесу концептуалізації дійсності. *Іноземна філологія у XXI столітті* : матеріали XVII міжнар. наук. конф., м. Запоріжжя, 14 листоп. 2025 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 29–32.

2. Стуліна Є. В., Сливка А. Р. Репрезентація концепту «штучний інтелект» у мовній свідомості франкомовних користувачів. *Вісник науки та освіти*. Серія «Філологія». 2025. №11(41). С. 1145–1159.

**Структура роботи:** дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об’єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються теоретичні засади дослідження, зокрема аналізуються особливості мовної експлікації у функціонально-семантичному та когнітивному аспекті, розмежовуються поняття «концепт» і «концептуалізація» та розглядаються механізми відображення в мові процесу концептуалізації дійсності.

Другий розділ містить власний аналіз напрямів концептуалізації штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі, детально розглядаючи понятійний, образний та ціннісний аспекти.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи. Додаток містить таблицю проаналізованих медійних публікацій із визначенням їхньої ціннісної орієнтації.

Загальна кількість сторінок 92, кількість використаних джерел 105.

# РОЗДІЛ 1
# ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ЕКСПЛІКАЦІЇ У ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОМУ ТА КОГНІТИВНОМУ АСПЕКТІ

## 1.1 Процес концептуалізації реальності: етапи становлення концепту

На початковому етапі дослідження вважаємо за доцільне проаналізувати точки зору вчених щодо алгоритму концептуалізації для визначення джерел (параметрів) формування концептів у свідомості людини.

У межах когнітивної лінгвістики значну увагу приділено вивченню мови як засобу репрезентації знань про світ, що відображаються в індивідуальній картині світу мовця. Такий підхід сприяє поглибленню розуміння механізмів формування й мовного вираження смислів. У цьому контексті особливу роль відіграє алгоритм концептуалізації, який розглядається як ключовий когнітивний процес, що забезпечує упорядкування досвіду та структурування знань. Концептуалізація стала одним із центральних об’єктів дослідження сучасної лінгвістики, оскільки дозволяє виявити, яким чином мова формує, зберігає й передає уявлення про реальність. До вивчення цього питання зверталися такі дослідники, як В. Л. Іващенко, О. О. Селіванова, Є. В. Парій, А. М. Приходько, М. В. Яковлєв та інші, які аналізували когнітивні механізми осмислення світу, специфіку ментальних репрезентацій і способи їхнього мовного втілення.

Концептуалізація є фундаментальним ментальним процесом, який визначається як механізм структурування та організації знань про світ у людській свідомості, як спосіб упорядкування інформації, отриманої через сприйняття, і формування когнітивних основ для мовних репрезентацій цих знань [Климова 2011, с. 73]. Цей процес полягає в об’єднанні концептів, які

об’єктивуються мотивуючими одиницями мови, що відображають комплексні структури знань. Таким чином, концептуалізація виступає інструментом перетворення чуттєвого досвіду та абстрактних уявлень на систематизовані смисли, закріплені у формі концептів.

О. О. Селіванова акцентує, що концептуалізація є складовою пізнавальної діяльності людини, спрямованою на осмислення та категоризацію результатів внутрішнього рефлексивного досвіду [Селіванова 2006, с. 258]. Це передбачає не лише пасивне відображення реальності, але й активну інтерпретацію об’єктів і явищ, що ґрунтується на інтеграції сенсорних даних, культурних норм та індивідуального контексту. Важливим аспектом є те, що концептуалізація має двоїсту природу: з одного боку, це процес мисленнєвої побудови предметів, з іншого – його результат у вигляді сформованих концептуальних структур.

Важливий внесок у розуміння концептуалізації зробили зарубіжні дослідники, зокрема Рональд Лангакер та Джордж Лакофф. Р. Лангакер, засновник когнітивної граматики, розглядає концептуалізацію як ментальний процес, заґрунтований у фізичній реальності: вона є активністю мозку, який працює як невід’ємна частина тіла, а тіло – як частина світу [Langacker 2008, p. 4]. Д. Лакофф, у свою чергу, акцентує на здатності до концептуалізації як комплексному когнітивному механізму, що включає формування символічних структур, метафоричних проекцій, а також створення складних понять і категорій [Lakoff 1987, p. 280-281]. На його думку, концептуалізація ґрунтується на можливості встановлювати зв’язки між досвідом (наприклад, просторовими чи фізичними явищами) та абстрактними сферами через образні схеми (image schemas), що дозволяє структурувати знання через метафоричні переноси (наприклад, час як «рух» або любов як «подорож») [Lakoff 1987, p. 280-281]. Таке висвітлення підкреслює універсальність концептуалізації як механізму, що інтегрує фізичний досвід, культурний контекст і когнітивні здібності, розширюючи розуміння її ролі в мові та мисленні. Ці ідеї перегукуються з позиціями українських учених (Є. В. Парій, А. М. Приходько,

О. О. Селіванова), водночас доповнюючи їх акцентом на тілесності та символічній природі когнітивних процесів.

Процес концептуалізації супроводжується виокремленням смислових компонентів у свідомості, що призводить до утворення концептів як одиниць ментальної інформації [Репп 2023, с. 217]. Ці структури знань, зафіксовані у психіці, формують основу для мовної діяльності, оскільки мова є сукупністю структурованих знань про світ, які базуються на концептах. Крім того, концептуалізація має динамічний характер: вона не обмежується однократним актом, а є постійним процесом генерації нових смислів через когнітивну активність [Тернієвська 2022, с. 33]. Таким чином, концептуалізація як ментальний процес охоплює механізми сприйняття, інтерпретації, структурування та вербалізації знань, що робить її ключовою ланкою у взаємодії між пізнанням, мовою та комунікацією.

Як компонент процесу пізнання, концептуалізація перетворює складні, багатозначні поняття на операційні конструкції, доступні для наукового аналізу. Саме на цьому наголошує М. В. Яковлєв, який зазначає, що, концептуалізація як ментальний процес дозволяє трансформувати абстрактні ідеї у конкретні параметри, що можуть бути вивчені емпірично [Яковлєв 2021, с. 51].

Щодо мовленнєвої діяльності, концептуалізація є джерелом інновацій, що розширюють комунікативні можливості мови. Вона генерує нові терміни та метафори, які, навіть будучи неформальними (наприклад, квазі-терміни типу «комп’ютерний зір»), відображають актуальні операційні застосування [Яковлєв 2021, с. 54]. Цей механізм також активізується в художніх текстах: метафори на кшталт «штучний інтелект – це людський мозок» не лише розширюють семантику слів, а й трансформують культурні коди [Halbryt 2023]. Таким чином, мова, як динамічна система, збагачується завдяки постійному процесу концептуального переосмислення дійсності.

У сфері комунікації концептуалізація визначає рамки взаємодії, забезпечуючи прозорість і ефективність передачі інформації. Вона структурує

дискурс, враховуючи ідеологічні та ціннісні відмінності між комунікантами. Як підкреслює М. В. Яковлєв, робота з «сутнісно оспорюваними концептами» вимагає чіткого визначення позицій дослідників, що запобігає непорозумінням у науковій комунікації [Яковлєв 2021, с. 53]. Цей же принцип працює в художній комунікації: образні порівняння активізують уяву читача, перетворюючи текст на діалоговий простір, де авторський задум реалізується через спільну інтерпретацію. Отже, концептуалізація є системоутворюючим фактором, який одночасно структурує пізнання, формує мовні інновації та організовує комунікацію, забезпечуючи їхню взаємозалежність і розвиток.

Говорячи про процес *концептуалізації* реальності неможливо не дослідити те, як людський мозок сприймає зовнішній світ та формується образ дійсності. Для цього варто звернутися до поняття «картина світу», яке дозволить нам виявити національно-культурний код концепту «штучний інтелект» (ІА) у французькому медійному дискурсі через системний аналіз його мовної репрезентації в практичній частині дослідження. Термін було вперше введено Л. Вітгенштейном у його «Логіко-філософському трактаті» (1918), де світ постає як сукупність фактів, впорядкованих у логічному просторі, а картина світу – як модель дійсності [Вітгенштейн 1995, с. 2]. Вона є інтуїтивною системою уявлень про навколишній світ, яка формується в процесі соціалізації й здебільшого не піддається критичному переосмисленню. Кожна людина сприймає світ через призму своєї індивідуальної картини, яка формується під впливом історичного періоду, соціокультурного середовища та колективного досвіду, включаючи уявлення про себе та свою роль у світі.

Оскільки модель світу – це лише відображення дійсності у свідомості людини, а не сама дійсність, це відображення є змінним і залежить від низки соціальних і культурно-історичних чинників [Тернієвська 2022, с. 30]. Кожне суспільство чи цивілізація має свої унікальні способи сприйняття реальності. Обсяг і глибина цього сприйняття також залежать від віку, життєвого досвіду, рівня освіти та навіть таких індивідуальних характеристик, як стать.

Мовну картину світу можна реконструювати не лише на рівні нації чи етносу, а й у межах соціальних, професійних груп і навіть окремої особистості. Така реконструкція, за поглядами А. М. Приходько, здійснюється на основі аналізу концептів, які є фрагментами концептосфери – багатошарової ієрархічної структури, що інтегрує когнітивні уявлення про світ [Приходько 2013, с. 170]. На когнітивному рівні картина світу охоплює філософські та повсякденні поняття, ментальні установки, етичні й естетичні норми, що формують засади сприйняття дійсності. Прагматичний рівень репрезентує світогляд через конкретні життєві орієнтири – цілі, мотивації, внутрішні спонукання, які визначають поведінку індивіда відповідно до вже сформованих когнітивних моделей.

Когнітивне відображення реальності в людській свідомості трактується як здатність формувати уявлення про зовнішній світ у вигляді чуттєвих та інтелектуальних образів. Свідомість виконує функцію регулювання взаємодії особистості з навколишньою соціальною і природною дійсністю, забезпечуючи усвідомлення власного існування й внутрішнього духовного простору [Плотнікова 2020, с. 418]. Такі ментальні утворення, як образи, концепти, стереотипи, систематизують наші уявлення про світ, надаючи їм структури й допомагаючи людині орієнтуватися в різноманітті проявів дійсності.

Системність картини світу виявляється у впорядкуванні смислів, понять і цінностей за ієрархічним принципом. Вона постає як своєрідна координатна сітка, через яку людина інтерпретує навколишню реальність і формує свій внутрішній образ світу. Ієрархія значень ґрунтується на системі цінностей, властивій певній історичній добі. Зміни ціннісної парадигми неминуче спричиняють перегляд наявної мовної моделі світу. Цінності, будучи продуктом соціальних і культурних впливів, створюють шкалу життєвих пріоритетів, що мають вирішальне значення для конкретного суспільства. У людській свідомості фіксуються ці ціннісні орієнтири, які зумовлюють вибіркове ставлення до матеріальних і духовних благ, формують мотивацію,

моделі поведінки, моральні переконання – як окремої особистості, так і соціальних груп або цілих суспільств [Плотнікова 2020, с. 428]. Культура попередніх поколінь, як і сучасне суспільство, передає певні уявлення та норми, що мають виразні національні відмінності.

Спираючись на думку Ю. Ю. Климової, зазначимо, що процес систематизації знань про світ ґрунтується на категоризації елементів, які набувають значення через образи [Климова 2011, с. 74]. Образ виступає засобом формування емоційно-оцінного ставлення до об'єкта. Саме через оцінювання, як раціональне, так і емоційне, та внаслідок абстрагування від несуттєвих рис відбувається перехід до концептуального рівня узагальнення. Концепт, у свою чергу, містить у собі сенсорну основу – тобто, жодне абстрактне знання не існує окремо від чуттєвого досвіду. Чуттєве й абстрактне мислення взаємопов'язані, що є важливим чинником у формуванні концептів.

Отже, концептуалізація постає як послідовний і динамічний процес, який охоплює етапи від сприйняття до вербалізації, постійно трансформуючись під впливом когнітивної активності, культурного контексту та індивідуального досвіду. Її двоїста природа (як процесу мисленнєвої побудови і водночас результату у формі концептуальних структур) підкреслює складність та багатовимірність цього явища. Таким чином, концептуалізація тісно пов'язана з мовною картиною світу, оскільки саме за допомогою цієї розумово-мовної діяльності формується спосіб сприйняття та інтерпретації людиною навколишньої діяльності та віддзеркалюється у структурі й змісті мови. Проте для повноти розуміння необхідно чітко окреслити межі між процесом концептуалізації та її кінцевими продуктами – концептами.

## 1.2 Концептуалізація: процес та результат

Концептуалізація є ключовим етапом пізнавальної діяльності людини. Вона полягає в осмисленні отриманої інформації та сприяє формуванню концептів, концептуальних структур і, в ширшому розумінні, усієї концептуальної системи, що існує в людській свідомості.

У сучасній когнітивістиці значна увага приділяється питанню категоризації досвіду, яка розглядається як одна з центральних тем когнітивної лінгвістики. Концептуалізація тісно переплітається з категоризацією, оскільки обидва процеси мають спільну класифікаційну природу. Водночас між ними існують відмінності, які полягають у меті та кінцевому результаті: перша зосереджується на виокремленні базових одиниць досвіду у формі їх узагальненого уявлення, а друга – на групуванні подібних або тотожних елементів у ширші категорії [Климова 2011, с. 74]. Інакше кажучи, процес категоризації демонструє здатність людини впорядковувати інформацію за принципом схожості або спорідненості.

Концептуалізація, як центральний механізм когнітивної діяльності, визначається своєю подвійністю: вона є водночас процесом пізнання та його завершеним продуктом. Як зазначає Н. Г. Єсипенко, цей феномен охоплює «як понятійну класифікацію (результат), так і один із процесів пізнавальної діяльності людини, що полягає в осмисленні й впорядкуванні результатів внутрішнього рефлексивного досвіду» [Єсипенко 2011, с. 77]. Така бінарність підкреслює, що концептуалізація не лише формує нові ментальні структури, але й закріплює їх у вигляді концептів, які стають частиною мовної свідомості.

Процесуальний аспект концептуалізації розкривається через її динамічну природу. Л. Репп визначає її як «динамічний процес формування концептів», де ключову роль відіграють когнітивні механізми – метафора, метонімія, фрейми [Репп 2023, с. 217]. Наприклад, осмислення абстрактних явищ (як-от когнітивні здібності ІА) відбувається через проекцію фізичного досвіду на

ментальний рівень, що ілюструє взаємодію між ситуативним контекстом і внутрішніми пізнавальними операціями. Важливо, що цей процес постійно еволюціонує: новий досвід або інтерпретація здатні змінювати навіть усталені уявлення. Результативний аспект проявляється в утворенні концепту – стабільної, але гнучкої структури, яка інтегрується в мовну систему. Концепти, будучи психічним утворенням, «актуалізуючись через мову, реалізуються в текстах» [Маркова 2007, с. 319]. Це означає, що результат концептуалізації не є ізольованим: він функціонує в мережі асоціацій, значень і оцінок, що відображаються в лексиці, граматиці та дискурсі. Наприклад, концепт «intelligence artificielle» може вербалізуватися через різні лексичні одиниці («informatique avancée», «informatique algorithmique», «intelligence augmentée», «intelligence auxiliaire»), але його ядро залишається інваріантним у культурній свідомості [Audureau 2024]. Таким чином, двоїстість концептуалізації полягає в її здатності поєднувати творчий акт (процес) і структурний елемент (результат). Процес без результату втрачає спрямованість, а результат без процесу стає статичним артефактом.

Концептуалізація як процес є динамічною ментальною діяльністю, спрямованою на структурування та інтерпретацію досвіду. На відміну від статичного результату, процес актуалізується через взаємодію когнітивних механізмів, контексту та інтенцій суб'єкта, що надає йому гнучкості та адаптивності. В інтерпретації О. В. Товпеко, це цілісний рівень семіотичного осмислення досвіду, що виражається в його систематизованому аналізі та практичному використанні для ефективного організування життєдіяльності [Товпеко 2012, с. 94].

Розглянемо фундаментальні характеристики аналізованого процесу:

1. *Ситуативність і контекстуальність*. Процес концептуалізації тісно пов'язаний із конкретними умовами, у яких відбувається сприйняття. Наприклад, слово «криза» може активувати різні концепти залежно від контексту: у медичному дискурсі – стан організму, в економічному – фінансовий колапс, у психологічному – емоційне вигорання, в контексті ІА –

стан, коли система втрачає ефективність через збої в алгоритмах, недостатність даних або непередбачені помилки в навчанні. Ситуативність визначає вибір релевантних ознак, які формують ядро концепту.

2. *Когнітивні механізми*. Метафора, метонімія та інші процеси слугують інструментами для структурування абстрактних понять. Метафора дозволяє проєктувати фізичний досвід на ментальний рівень, трансформуючи просторові відношення в концептуальні моделі [Evans, Green 2006, p. 295]. Наприклад, концепт «ІА» часто репрезентується через метафори руху («course à l'IA», «l'IA s'installe à grands pas»), що структурує сприйняття ІА як динамічної, конкурентної та невпинної сили [Renaux 2025; Palacin 2025].

3. *Динамічність і постійна змінність*. Процес концептуалізації не є лінійним чи завершеним – він еволюціонує під впливом нового досвіду, соціальних змін або індивідуальних інтенцій. О. В. Товпеко підкреслює, що «головною рушійною силою виступає інтенція суб'єкта до осягнення досвіду», що зумовлює постійне переосмислення наявних концептів [Товпеко 2012, с. 94]. Наприклад, концепт «ІА» змінився від логічного мислення (1960–1970-ті) до статистичної оптимізації (2010-ті–нині), відображаючи трансформацію технологічних цінностей [Ghiringhelli 2019, p. 28-99]. Раніше, інтелект ІА визначали як маніпуляцію абстрактними символами для розв'язання задач, сьогодні ж його зводять до адаптивної оптимізації результатів шляхом аналізу масивів даних, що демонструє зсув від теоретичної імітації розуму до практичної ефективності.

Якщо концептуалізація як процес відображає динаміку пізнання (від сприйняття чуттєвого досвіду до його структурування через метафори та інші когнітивні механізми) то її результатом стає усталена ментальна структура – концепт. Цей перехід від дії до її продукту можна розглядати як закономірний етап, де безперервна когнітивна активність кристалізується в конкретні уявлення. Наприклад, процес осмислення абстрактних явищ через проекцію фізичного досвіду на ментальний рівень завершується формуванням концепту з чітким ядром і периферією. Таким чином, концептуалізація, будучи

постійною інтелектуальною працею, на певному етапі породжує стабільні, але гнучкі структури, які інтегруються в мовну систему та культурний контекст, стаючи основою для подальшого пізнання, комунікації та ціннісного відтворення дійсності.

У науковому обігу, концепт є ментальною одиницею, елементом свідомості, який виконує роль посередника між культурою та мовою. Він формується в процесі фільтрації, переробки та систематизації культурної інформації, що надходить до свідомості, і набуває вигляду структурованого уявлення [Полюжин 2015, с. 217]. Як психолінгвістичне явище, концепт виступає динамічним утворенням, що спонтанно функціонує в пізнавальній діяльності індивіда, інтегруючи знання, досвід та емоційно-оцінні компоненти.

Концепт має ієрархічну будову, яка включає ядро та периферію. Ядро формується чуттєво-наочним образом, що виступає базовим кодувальним елементом. Наприклад, у концепті «толерантність» таким ядром є уявлення про спокійну і стриману людину. Периферія охоплює інтерпретаційне поле концепту – сукупність слабоструктурованих предикацій, що відображають трактування ознак концепту в культурному контексті (наприклад, політична, педагогічна чи релігійна толерантність) [Полюжин 2015, с. 218]. Репрезентація концепту здійснюється через мовні засоби: лексеми, фразеологізми, тексти, які актуалізують його зміст у комунікації. Якщо звернутися до об’єкту аналізу у даній роботі, ключовими словами репрезентантами концепту «ІА» у французькій мові виступають наступні: *intelligence artificielle, l’IA, Branche de l'informatique qui traite de l'écriture de programmes informatiques.* Такі слова втілюють ядрові ознаки концептів.

Серед основних функцій концепту як результату пізнавальної дійсності можемо виділити:

1. Когнітивну функцію – концепт структурує знання про світ, виступаючи оперативною одиницею ментального лексикону та пам’яті. Він

інтегрує чуттєвий досвід, абстрактні уявлення та культурні норми, що забезпечує системність пізнання [Barsalou 1992, p. 64].

2. Комунікативну функцію – концепт організовує дискурс, враховуючи ідеологічні та ціннісні особливості комунікантів. Наприклад, робота з «сутнісно оспорюваними концептами» вимагає чіткого визначення їхніх меж для запобігання непорозумінням [Wierzbicka 1992, p. 5].

3. Аксіологічну функцію – концепт містить ціннісний компонент, який відображає соціокультурні орієнтири. Наприклад, у структурі концепту «ІА» цей компонент визначає технологічні пріоритети та етичні рамки, які впливають на розвиток сучасних мовних інтерфейсів [Larsonneur 2021].

Таким чином, концепт як результат концептуалізації поєднує в собі ментальні, мовні та культурні аспекти, що робить його ключовим елементом у процесах пізнання, комунікації та ціннісного осмислення дійсності.

Результатом концептуалізації є також формування концептосфер – структурованих систем, які інтегрують різноманітні концепти в єдиний когнітивно-семантичний континуум. Термін *концептосфера* вводиться нами для аналізу структурованих систем концептів, що формуються внаслідок концептуалізації штучного інтелекту у французькому медіапросторі. Він дозволить виявити когнітивно-семантичні зв’язки між різноманітними уявленнями про ІА, їхню еволюцію та культурно-медійну специфіку. За визначенням вчених, концептосфера, будучи продуктом колективного свідомого та несвідомого досвіду, відображає неоднорідність концептуального корпусу мови: її елементи відрізняються ступенем абстракції, емоційно-оцінним забарвленням, способами вербалізації та комбінаторики [Приходько 2013, с. 170]. Концептосфери суміжні з поняттям концептосистеми які визначаються як основи мовної картини світу – сукупність моделей осмислення дійсності, які об’єднують як конкретні, так і абстрактні концепти в їхній структурній взаємодії.

Концептосфера функціонує як інформаційна база мислення етносу, інтегрована в глобальну ноосферу, але дослідницький фокус зазвичай

звужується до рівня окремої культури. За визначенням Н. В. Плотнікова, вона є «психоментальним ореолом» мови, що поєднує вербалізовані та невербалізовані концепти – від чуттєвих образів до соціальних ідеалів [Плотнікова 2020, с. 422]. Ця гетерогенність проявляється в ієрархії концептів: ядрові уявлення (наприклад, «родина» чи «свобода») обростають периферійними інтерпретаціями, утворюючи мережу асоціацій, які відображають культурні, історичні та ціннісні особливості спільноти. Концептосфера не є статичним сховищем: вона динамічно розвивається, інтегруючи нові досвіди та трансформуючи старі, що підкреслює її роль як живого механізму адаптації до змін.

Структура концептосфери включає різні рівні системної організації**.** Наприклад, концепти можуть групуватися у тематичні кластери («природа», «технології», «мораль»), формувати опозиції («добро-зло») або об’єднуватися в метафоричні моделі (*«L’intelligence artificielle est plus humaine que l’humain»*) [Парій 2014, с. 340; Radio-Canada Info 2025]. Така багатовимірність забезпечує гнучкість мовного мислення, дозволяючи комбінувати концепти за принципами аналогії, контрасту чи ієрархії. Таким чином, концептосфера не лише систематизує індивідуальні результати концептуалізації, але й стає основою для колективної ідентичності, трансляції культурних кодів та міжособистісної комунікації.

Отже, концептуалізація, як подвійний феномен когнітивної діяльності, поєднує динамічний процес структурування досвіду (через метафори, метонімії) та його стабільний результат – концепт, який інтегрує знання, емоції й культурні коди. Як процес, вона є ситуативною, адаптивною та постійно змінною, спрямованою на осмислення світу; як результат – ієрархічно організованою ментальною структурою з ядром (чуттєвим образом) і периферією (інтерпретаційними нюансами). Враховуючи надбання когнітивної лінгвістики щодо процесу формування, будови концепту та його ієрархічної структури, ми маємо за мету дослідити процес концептуалізації суспільством нової технологія з людиноподібними можливостями розв'язання

задач, а саме – штучного інтелекту. На нашу думку є надзвичайно цікавим з наукової точки зори, як саме концептуалізує суспільство феномен, що у дії імітує людський інтелект: може розпізнавати зображення, писати вірші та робити прогнози. Наступним етапом дослідження стане аналіз когнітивного процесу та його результату – концепту «intelligence artificielle». Ми виходим з твердження, що концепти є основою когнітивних процесів, тоді як концептуалізація відноситься до динамічного процесу, через який ці концепти формуються та застосовуються в нашому розумі.

## 1.3 Зв'язок та відмінності поняття концепту та процесу концептуалізації

Дане дослідження буде направлене на вивчення процесу концептуалізації соціально-технологічного феномену «ІА». Така постановка питання зобов'язує визначити змістовно-когнітивні відмінності між процесом концептуалізації і концептом як результатом. Ця необхідність мотивована тим фактом, що, не зважаючи на широке розповсюдження, використання і застосування у різних сферах життєдіяльності, концепт «штучний інтелект» все ще перебуває у стадії адаптації і формування у сучасному суспільстві.

Розрізнення між процесом концептуалізації та її результатом є критично важливим для глибокого розуміння механізмів когнітивної та мовної діяльності. Це розділення дозволяє виокремити динамічну природу формування знань від статичних структур, які їх репрезентують, що має ключове значення як для теоретичного аналізу, так і для практичного застосування у різних галузях.

Чітке розмежування забезпечує методологічну точність. Дослідження концептуалізації як процесу зосереджується на механізмах, які лежать в основі створення смислів: метафоричних переносах, категоризації, інтеграції досвіду [Xu, Taylor 2021, p. 262]. Натомість аналіз концепту як результату передбачає,

за визначенням дослідників, вивчення вже сформованих ментальних структур, їх ієрархії та функцій у мові. Змішування цих двох досліджень призводить до некоректних узагальнень, коли, наприклад, динаміка мисленнєвої активності підміняється описом статичних понять, що спотворює суть когнітивних явищ. Неусвідомлення цього призводить до поверхневого розуміння мовних явищ, коли слова сприймаються як ізольовані одиниці, а не як відображення складних ментальних структур [Тернієвська 2022, с. 31].

Прикладом необхідності такого розрізнення є міжкультурна комунікація. Концепт «ІА» в різних культурах або соціальних групах формується через унікальні процеси концептуалізації (наприклад, акцент на етиці чи науковому прогресі), що породжує відмінності в його вербалізації та інтерпретації [Xu, Taylor 2021, p. 263]. Не розуміючи, як процес впливає на результат, важко пояснити, чому певні поняття не мають прямих відповідників у інших мовах. Таким чином, розділення концептуалізації та концепту не лише уточнює науковий апарат, а й відкриває нові перспективи для аналізу взаємодії *мислення, мови та культури*. Воно дозволяє простежити, як динамічні когнітивні процеси кристалізуються в стабільні структури, які, у свою чергу, стають основою для нових циклів осмислення дійсності.

Вивчаючи процес концептуалізації технологічного явища «intelligence artificielle» на матеріалі франкомовних соціальних медіа, а також генезис відношення суспільства до нього, слід назвати наукові дослідження, присвячені цьому питанню на матеріалі різних мов. Це нам допоможе з визначенням напрямку і вибором методів аналізу.

Аналіз репрезентації концепту «ІА» у франкомовному суспільному дискурсі, де дослідження А. Ґірінгеллі виявило ідеологічну основу ІА як «проект створення штучної істоти за образом людини», демонструє критичне ставлення до редукціонізму, що зводить інтелект до «комп'ютерної програми», що просто виконує завдання швидше [Ghiringhelli 2019, p. 31]. У роботі К. А. Лута та М. В. Павленко порушується питання мультимодальної експлікації цього концепту в англомовному медіапросторі, де візуальні

компоненти (наприклад, зображення людей у *The New York Times*) формують «спонтанний концепт» (ad hoc concept), акцентуючи прагматичні аспекти ІА («прискорення роботи», «підвищення продуктивності») за рахунок етичної рефлексії [Лут, Павленко 2023, с. 170]. Доведено, що у франкомовному дискурсі концепти «ІА» та «мораль» взаємопов'язані через деструкцію дуалізму природа/техніка: натуралізація технологій (подача ІА як «природного» результату еволюції) та «оцифрування» людини (інтерпретація розуму як алгоритмічної системи) ведуть до заміни моральних категорій критеріями технократичної ефективності [Ghiringhelli 2019, p. 56, 117]. Існує багато наукових робіт у прикладному аспекті: застосування штучного інтелекту у лінгвістиці; використання штучного інтелекту у філологічних пошуках: аналіз тексту; переклад і штучний інтелект. Всі дослідження спрямовані на поглиблення розуміння впливу штучного інтелекту на мовознавство та розробку рекомендацій щодо його ефективного використання.

Для коректного розмежування понять концепт та концептуалізація, варто перш за все проаналізувати, як визначають концепт у сучасних лінгвістичних дослідженнях. Аналіз наукових праць свідчить, що це поняття залишається багатогранним і не має єдиного тлумачення, що обумовлено різноманітністю підходів до його вивчення.

Згідно з дослідженнями О. В. Юрченка, концепт розглядається як центральна одиниця лінгвокультурології, яка інтегрує світоглядні, інтелектуальні та емоційні аспекти мовної особистості. Автор виділяє три ключові підходи: культурологічний (акцент на зв'язку концепту з етнічними та історичними маркерами), семантичний (орієнтація на взаємодію зі значенням мовних одиниць) та когнітивний (концепт як результат синтезу індивідуального й суспільного досвіду) [Юрченко 2008, с. 269]. Структура концепту, на його думку, включає **понятійний, образний і ціннісний компоненти**, де перший формується на основі фактичних знань, другий – через чуттєві уявлення, а третій – через культурно детерміновані оцінки.

І. Хоменко акцентує на історичній еволюції терміна, пов’язуючи його витоки з філософськими вченнями Платона та середньовічних мислителів, які трактували концепт як універсалію або абстрактне поняття [Хоменко 2014, с. 195]. У сучасній лінгвістиці, за її спостереженнями, концепт набуває антропоцентричного характеру, поєднуючи знання про дійсність, емоційно-асоціативні образи та етнокультурні особливості [Хоменко 2014, с. 196]. Важливим аспектом є його вербалізація через мовні одиниці, хоча повна відповідність між концептом і словом відсутня через наявність позамовних компонентів.

Старко В., порівнюючи концепт із категорією, наголошує на його функції як посередника між мовою та світом. Він зазначає, що концептологія (східний підхід) зосереджена на абстрактних ідеях, таких як «свобода» або «демократія», тоді як західна категоріологія досліджує класифікацію конкретних об’єктів [Старко 2012, с. 42-48]. Концепт у цьому контексті виступає як динамічна ментальна структура, яка формується через взаємодію індивіда з довкіллям і може включати метафоричні та культурно обумовлені елементи.

Таким чином, концепт у сучасній науці трактується як комплексне утворення, що інтегрує знання, образи, цінності та культурні коди. Як показав аналіз, його визначення варіюється залежно від наукового фокусу: від акценту на мовну семантику до аналізу когнітивних процесів або етнокультурної специфіки. Ця різноманітність підходів підкреслює необхідність подальшого розмежування між концептом як статичною одиницею свідомості та концептуалізацією як процесом його формування та актуалізації.

Процес концептуалізації, як вже зазначалося, це динамічна когнітивна операція, спрямована на створення, актуалізацію та адаптацію концептів у конкретних умовах. Важливо підкреслити, що процес концептуалізації не обмежується первинним формуванням концепту – він супроводжує його протягом усього існування, забезпечуючи адаптацію до нових умов [Єсипенко 2011, с. 77]. Таким чином, концепт і процес концептуалізації є двома сторонами

одного явища: перший фіксує знання, другий – є механізмом його обробки та забезпечує його життєздатність у мінливому світі.

Продовжуючи аналіз відмінностей, слід зазначити, що з погляду часового виміру концепт має тенденцію до стабільності, навіть за умови його еволюції. Він існує у свідомості як довготривалий елемент, що зберігає базові ознаки, навіть якщо периферійні інтерпретації змінюються під впливом контексту [Приходько 2013, с. 249]. Наприклад, концепт «ІА» може зберігати ядро, пов'язане з імітацією людини, але його конкретне наповнення варіюється в залежності від історичної епохи чи культурних умов. Процес концептуалізації, навпаки, має миттєвий та ситуативний характер. Він активізується в конкретних обставинах, наприклад, коли людина стикається з новим досвідом або необхідністю адаптувати існуючі уявлення до змін. Ця тимчасовість підкреслює його роль як інструменту адаптації, тоді як концепт залишається опорою для стабільності знань [Приходько 2013, с. 251].

Функціонально концепт виконує роль сховища інформації, систематизуючи знання та забезпечуючи їх доступність для мислення й комунікації. Він служить ментальною базою даних, яка дозволяє швидко орієнтуватися в навколишньому світі. Процес концептуалізації, у свою чергу, відповідає за обробку нових даних, інтеграцію їх у наявні структури або створення принципово нових концептів [Єсипенко 2011, с. 77]. Наприклад, поява технологій штучного інтелекту запускає процес концептуалізації, де старі уявлення про «розум» переосмислюються через призму машинного навчання, формуючи оновлене розуміння цього явища.

Мовна реалізація також підкреслює відмінності. Концепт знаходить своє втілення через стабільні символи, такі як слова («любов»), образи (серце як символ почуттів) або навіть жести. Ці репрезентації мають усталений зв'язок із значенням, що робить їх зрозумілими в межах певної культури. Процес концептуалізації, однак, проявляється через мовну активність у конкретних ситуаціях: дискусії, творчі інтерпретації, використання метафор чи аналогій для пояснення складних явищ [Langacker 2008, p. 30]. Наприклад, у

політичному дискурсі концептуалізація «безпеки» може супроводжуватися порівняннями зі «щитом» або «міцною стіною», що відображає динаміку процесу через мовні засоби.

У нашому дослідженні ми спираємося на думку вчених про взаємодію між концептом та процесом концептуалізації, яка має циклічний характер, де кожен елемент визначає та трансформує інший. Процес концептуалізації виступає рушійною силою для створення або модифікації концептів [Селіванова 2006, с. 258]. У рамках нашого дослідження ми можемо припустити, що активне використання штучного інтелекту у різних галузях життєдіяльності суспільства, активізує процес концептуалізації. Так, наприклад, останній саміт з питань штучного інтелекту у Парижі проходив під лозунгом «Sommet de Paris: l'IA peut-elle faire du bien à nos enfants ?» [TV5MONDE 2025]. Цей факт наводить на думку про існування концептуального питання щодо користі штучного інтелекту для різних вікових груп. Аналізуючи матеріали підписаних документів на саміті у Парижі 11 лютого 2025 року, ми спостерігаємо подальший розвиток концепції штучного інтелекту: *une IA «ouverte», «inclusive» et «éthique», la gouvernance de l'IA nécessitant un «dialogue mondial», éviter «une concentration du marché»* [TV5MONDE 2025]. Цей факт є підґрунтям для аналізу процесу концептуалізації з метою виявлення додаткових змістових складових концепту. У дослідженнях зазначається, що навіть вже існуючі концепти можуть змінювати свої межі, набуваючи нових інтерпретацій у контексті актуальних викликів [Іващенко 2006, с. 22].

Важливою рисою цього взаємозв’язку є те, що один концепт може бути результатом численних процесів концептуалізації, які відбуваються в різних індивідів, культур або ситуацій. Наприклад, концепт «щастя» для однієї людини формується через асоціації з сімейними цінностями, для іншої – через кар’єрні досягнення, а в певній культурі може асоціюватися з духовним балансом [Бойко 2012, с. 16]. Кожен із цих варіантів є наслідком унікальних когнітивних операцій, що підкреслює гнучкість концепту як структури, здатної інтегрувати різнобічні інтерпретації.

З іншого боку, жоден процес концептуалізації не існує у вакуумі – він завжди ґрунтується на вже наявних концептах, які виступають точкою відліку для генерації нових смислів. Навіть найбільш інноваційні ідеї, такі як концепт «метавсесвіту», виникають шляхом переосмислення старих понять («простір», «технологія», «спільнота»). Ця залежність від попередніх знань підкреслює кумулятивну природу пізнання: кожен новий процес концептуалізації не тільки будує нове, але й переформатовує вже засвоєне, створюючи мережу взаємопов'язаних понять [Бхаттачерджи, Ситник 2016, с. 53-54].

Таким чином, концепт і концептуалізація утворюють динамічну систему, де процес постійно «оживляє» структури, а структури, у свою чергу, задають рамки для нових процесів. Така взаємозалежність забезпечує як стабільність знань, необхідних для комунікації, так і їхню здатність еволюціонувати, відображаючи зміни в індивідуальній свідомості та колективній культурі. Ця синергія робить їх нероздільними елементами єдиного механізму пізнання, де минуле, теперішнє та майбутнє знань переплітаються в безперервному циклі творення.

Отже, розмежування концепту (статичної когнітивної структури) та концептуалізації (динамічного процесу) є ключовим для аналізу взаємодії мислення, мови та культури. Концепт інтегрує знання, образи й цінності, виступаючи результатом концептуалізації, тоді як сам процес забезпечує його формування, адаптацію до нового досвіду. Їхня дихотомія виявляється у функціях, часовій природі та мовній реалізації. Це розділення уточнює методологію досліджень, запобігає спрощенням у трактуванні мовних явищ і відкриває перспективи для аналізу еволюції знань. Циклічна залежність між концептом і концептуалізацією підкреслює їхню роль як єдиного механізму пізнання, що поєднує стабільність і гнучкість.

Наступний етап дослідження буде призначено аналізу процесу вербалізації чи відображення у мові процесу концептуалізації дійсності. Дана проблематика широко висвітлена у наукових дослідженнях на матеріалі різних мов.

## 1.4 Відображення в мові процесу концептуалізації дійсності

Як доводять наукові дослідження, процес концептуалізації дійсності відбувається крізь призму національної мови, якою послуговуються її носії. Саме мова визначає форму й окреслює ті риси реальності, які вважаються значущими в межах певної культури. Вона не лише виконує функцію засобу комунікації, але й відображає індивідуальне сприйняття світу – включаючи як зовнішні явища, так і внутрішній стан мовця, його емоційні реакції, чуттєве сприйняття, а також когнітивні процеси, пов'язані з мовленням і розумінням. За допомогою мови накопичені знання про світ передаються, зберігаються й впорядковуються в межах конкретного мовного колективу [Качмар 2014, с. 176].

Ми поділяємо точку зору вчених, які вважають, що реакція мови на ці зміни є поступовою: на відміну від людської свідомості, яка миттєво фіксує новизну, мова відображає інновації повільно, зі збереженням уже усталених структур. Процес концептуалізації, однак, виявляється через мовну діяльність у конкретних контекстах – таких як дискусії, творчі тлумачення, а також застосування метафор і аналогій для визначення комплексних явищ [Тернієвська 2022, с. 32].

Мова, будучи основним інструментом комунікації, виконує роль не лише передавача інформації, а й активного учасника формування когнітивних структур. Вона не є нейтральним посередником між свідомістю та реальністю – навпаки, мова впливає на те, як людина сприймає, інтерпретує та структурує світ. Ця взаємодія між мовою та концептуалізацією проявляється через вербалізацію концептів, використання метафоричних моделей, категорізацію лексики та інші мовні механізми, які відображають глибинні ментальні процеси. Таким чином, мова виступає як дзеркало когнітивної діяльності, фіксуючи її результати, і одночасно як інструмент, що формує нові способи мислення [Живіцька 2010, с. 20].

Концептуалізація, як процес структурування досвіду, знаходить своє втілення в мовних формах, які не лише репрезентують, а й активують когнітивні операції. Наприклад, метафоричний вислів *«un cerveau pour les robots humanoïdes»* не є випадковою лінгвістичною конструкцією – він відображає здатність людини проектувати біологічний досвід (мозок як центр контролю та розуму) на технологічну систему (Gemini Robotics), трансформуючи сприйняття ІА з інструменту в автономний розумний орган. [Nouira 2025]. Як зазначає Д. Лакофф, такі метафори базуються на образних схемах, які інтегрують досвід у концептуальні моделі, формуючи основу для мовної інтерпретації [Lakoff 1987, p. 281]. Це підкреслює, що мова не пасивно «називає» явища, а бере участь у їхньому осмисленні, визначаючи межі розуміння через лінгвістичні структури.

Крім того, мова впливає на категоризацію дійсності. Наприклад, у деяких мовах існують десятки слів для опису відтінків снігу (наприклад, у саамських мовах), що відображає специфічну увагу до цього явища в культурі. Ця лексична диференціація не лише фіксує наявні концепти, а й формує спосіб, яким носії мови сприймають навколишній світ. На думку Ю. Ю. Климової, категоризація в мові відображає когнітивні механізми групування явищ за ознаками, що впливає на їхню інтерпретацію [Климова 2011, с. 74]. Таким чином, мовні категорії стають «фільтром», через який реальність набуває структурованого вигляду.

Аналіз мовних одиниць дозволяє виявити приховані когнітивні шаблони, які лежать в основі концептуалізації. Наприклад, фразеологізми несуть у собі культурно-специфічні уявлення про емоції та соціальні ролі. Ці вирази є мовними слідами ментальних операцій, де абстрактні поняття концептуалізуються через фізичні дії. Подібні структури, як вважає Р. Лангакер, відображають тілесну основу мислення, де навіть найабстрактніші ідеї ґрунтуються на сенсомоторному досвіді [Langacker 2008, p. 4]. Дослідження таких одиниць дає змогу простежити, як індивіди та

культури трансформують досвід у символи, що стають основою для колективного розуміння світу.

Вивчення мови як засобу репрезентації концептуальної діяльності розкриває її роль у формуванні, передачі та трансформації знань. Мовні одиниці, від лексики до граматики, є не просто «мітками» для явищ, а інструментами, які структурують досвід, впливаючи на те, як людина бачить світ. Аналіз цих структур дає ключ до розуміння універсальних і культурно-специфічних аспектів концептуалізації. Таким чином, мова виступає як жива система, де кожен елемент відображає складний взаємозв'язок когнітивних процесів і соціокультурного контексту.

Мова слугує не лише віддзеркаленням когнітивних процесів, а й активним інструментом їхньої організації. Ключові механізми, такі як метафора, метонімія та категоризація, формують основу концептуалізації, трансформуючи абстрактні уявлення у структуровані мовні моделі. Ці механізми виявляються через специфічні лінгвістичні явища, які відображають глибинні зв'язки між мисленням, досвідом і мовою [Evans, Green 2006, p. 321].

У когнітивній лінгвістиці метафора розглядається не лише як стилістичний прийом, а як фундаментальний механізм концептуалізації, що дозволяє переносити структури з фізичного досвіду в абстрактні концепти. Згідно з дослідженнями Д. Лакоффа та М. Джонсона, метафоричне мислення є основою для розуміння складних ідей, таких як час, емоції чи соціальні відносини [Lakoff, Johnson 1980, p. 7]. У контексті дослідження концептуалізації ІА у французькому медійному дискурсі визначення й аналіз метафор стають основними інструментами. Вони необхідні для того, щоб зрозуміти, як саме медіа, використовуючи певні системи образів (наприклад, ІА як «мозок», «інструмент» чи «загроза»), інтерпретують та передають суспільству абстрактні та технічно складні аспекти штучного інтелекту.

Відмінності в сприйнятті понять обумовлені різним фізичним та соціокультурним досвідом, що підкреслює зв'язок між тілесністю та уявою.

Мова відіграє ключову роль у кодуванні метафоричних концептуалізацій. Наприклад, синтаксичні варіації, такі як *I loaded the hay onto the truck* та *I loaded the truck with the hay*, передають різні акценти в уявленні дії, що свідчить про зв’язок між мовною структурою та когнітивними процесами [Goldberg 1995, p. 2]. Крім того, лінгвістичні метафори не лише відображають, а й формують мислення, де мовні вислови впливали на сприйняття абстрактних понять. Суб’єктивність концептуалізації проявляється в індивідуальних та культурних варіаціях. Нейролінгвістичні дослідження підтверджують, що обробка метафор активує не лише мовні, а й емоційні зони мозку, що вказує на їхню інтегрованість у загальні когнітивні процеси [Citron 2016, p. 228-229]. Таким чином, метафора слугує мостом між фізичним досвідом і абстрактним мисленням, інтегруючи тілесність, уяву, мову та соціокультурний контекст. Вона не лише структурує наш світогляд, але й відкриває можливості для міждисциплінарних досліджень у когнітивній науці.

Метонімія, на відміну від метафори, базується на контекстуальній суміжності між концептами, де одна сутність репрезентує іншу через просторову, часову або функціональну близькість. Цей механізм, як зазначає Р. Лангакер, є інструментом когнітивної економії, що дозволяє стискати складні концепти до компактних мовних форм, акцентуючи релевантні аспекти досвіду [Langacker 2008, p. 69-70]. З погляду дослідження концептуалізації ІА визначення й аналіз метонімічних зв'язків стають необхідними для розкриття механізмів спрощеного подання інформації. Метонімія є потужним інструментом, через який медіа вказують на релевантні аспекти складного феномену ІА, часто замінюючи всю систему її частиною або наслідком. Наприклад, постійне використання слова «assistant virtuel» для позначення складних автономних систем ІА-помічників або навіть самого поняття штучного інтелекту демонструє, як метонімія на основі функціональної суміжності формує конкретне, але спрощене сприйняття технології [Resslerová 2024, p. 63].

Доцільно також звернутися до поняття категоризації, яка, будучи фундаментальним когнітивним процесом, відображає здатність людини групувати явища за спільними ознаками, формуючи системні зв'язки, що лежать в основі структурування знань. У мові цей процес реалізується через різні механізми, зокрема лексичні поля, синонімічні ряди та таксономії, які забезпечують ієрархічну та семантичну організацію понять.

Лексичні поля об'єднують слова зі спільним семантичним ядром, створюючи мережу взаємопов'язаних понять [Кочерган 2001, с. 212]. Наприклад, поле «етика ІА» інтегрує як базові концепти (*«biais, responsabilité, transparence»*), так і їх відтінки та супутні поняття (*«discrimination algorithmique, redevabilité, boîte noire, consentement»*), виокремлюючи прототипічні уявлення (наприклад, «biais» як центральна проблема) та периферійні (наприклад, *«justice algorithmique»*) [Réseau d'information de documentation d'outils et d'initiatives pour un monde 2024, p. 7-10]. Такі поля структурують розуміння складних явищ, вказуючи на семантичні зв'язки та ієрархії. Синонімічні ряди демонструють варіативність концептуалізації, де одне явище може вербалізуватися через низку лексичних одиниць із різним конотативним навантаженням. Наприклад, концепт «смерть» реалізується через прямі терміни («померти»), евфемізми (*«піти у вічність*, *закрити очі»*) або поетичні образи (*«стати зіркою»*), що відображає вплив культурних, емоційних та ситуативних чинників на вибір мовних засобів [Похилюк 2016, с. 151]. Ця варіативність підкреслює гнучкість мови у відображенні багатогранності досвіду. Таксономії, як ієрархічні структури, класифікують поняття за рівнем узагальнення. Наприклад, таксономія «тварина» включає гіперонім («тварина»), гіпоніми («собака, кіт, кінь…») та відтінки («дворняга, перс, скакун…»), систематизуючи знання від загального до конкретного [Шиян 2020, с. 344]. Така організація дозволяє мові ефективно кодувати інформацію, забезпечуючи зв'язок між абстрактними категоріями та їхніми конкретними проявами.

Ці механізми категоризації не лише структурують індивідуальний досвід, а й формують колективні уявлення, інтегруючи соціокультурні та когнітивні аспекти в мовну систему. Вони підкреслюють роль мови як інструменту, який не лише відображає, а й конструює реальність через призму універсальних і специфічних принципів організації знань.

Лексичні одиниці виступають фундаментальними носіями концептуального змісту, оскільки вони інкорпорують результати інтелектуального осмислення досвіду в структуровані мовні форми. На нашу думку, мова не є пасивним віддзеркаленням реальності, а активним механізмом її концептуалізації, де слова функціонують як інструменти структурування знань. Цей процес ґрунтується на взаємодії індивідуального досвіду, культурних норм і універсальних когнітивних моделей, що формує семантичний простір мови.

Концепти, такі як «штучний інтелект», вербалізуються через низку лексичних одиниць (*«масове спостереження»*, *«побоювання»*, *«технологічне безробіття»*), кожна з яких акцентує різні аспекти абстрактного явища – політичний, емоційний чи соціальний. Ця багатогранність відображає здатність мови до семантичної диференціації, де один концепт розгалужується на множину узагальнених або специфічних значень, залежно від комунікативного контексту. Вербалізація концептів ґрунтується на прототипічній категоризації, де центральні ознаки концепту визначають його ядро, а периферійні – варіативність інтерпретацій [Полюжин 2015, с. 218].

Специфічні терміни, такі як « souveraineté numérique » або « fracture numérique », ілюструють процес лексикалізації суспільних явищ, коли політичні чи соціальні феномени трансформуються в мовні одиниці з чітким конотативним навантаженням. Цей механізм відображає динамічний характер мови, яка адаптується до нових реалій, інтегруючи їх у концептуальну систему через семантичне творення [Яковлєв 2021, с. 54].

Культурно марковані концепти, наприклад, українські «запал» (ентузіазм із відтінком імпульсивності) або «туга» (глибокий сум, пов’язаний із

ностальгією), демонструють роль мови як носія колективної ідентичності. Вони фіксують унікальні емоційні стани, які ґрунтуються на історичному та соціальному досвіді спільноти. Згідно з теорією лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа, такі концепти формують специфічні моделі мислення, обумовлені структурою мови [Wolff, Holmes 2011, p. 253]. Наприклад, відсутність точних відповідників цих слів в інших мовах вказує на унікальність культурного досвіду, який вони репрезентують.

Таким чином, лексика виступає не лише як сукупність ярликів для позначення явищ, а й як система когнітивних ярликів, що структурує розуміння світу. Вона інтегрує абстрактні концепти в комунікативну практику, де кожне слово стає точкою перетину індивідуальних, культурних і універсальних аспектів досвіду.

Граматичні структури, згідно з підходом когнітивної граматики Рональда Лангакера, є не просто формальними правилами, а фундаментальними механізмами, через які людина структурує та інтерпретує свій досвід [Langacker 2008, p. 3]. Вони відображають універсальні когнітивні процеси, такі як увага, абстракція та категоризація, трансформуючи чуттєві спостереження в систематизовані концептуальні моделі. Наприклад, час і аспект в українській мові слугують інструментами концептуалізації часової динаміки: доконаний вид (*«написав листа»*) акцентує завершеність дії, формування результату, тоді як недоконаний (*«писав листа»*) зосереджується на процесі або тривалості. Ця дихотомія відображає здатність людини до ментального поділу часу на дискретні події та неперервні потоки, що є основою для планування та рефлексії [Кочерган 2011, с. 270]. Категорія часу не лише маркує часові рамки, а й формує уяву про послідовність і причинність, що критично важливо для побудови когнітивних сценаріїв.

Аспект модальності суттєво впливає на процес концептуалізації, оскільки визначає, як мовець інтерпретує та передає досвід через мову. Згідно з дослідженням В. М. Бріцина та В. В. Мозгунова, модальність відображає ментально-чуттєве сприйняття дійсності й формує концептуальні структури,

базуючись на ставленні мовця до змісту висловлювання [Бріцин, Мозгунов 2013, с. 130-134]. Вона забезпечує суб'єктивну інтерпретацію реальності, моделює її через уяву, метафори та емоційні оцінки, як-от у поезії, де образність постає частиною внутрішнього світу автора. Граматичні засоби, зокрема способи дієслова і вставні конструкції, задають модальні рамки висловлювань, уточнюючи ступінь упевненості, волевиявлення чи сумніву. У межах комунікативної інтенції модальність формує мету повідомлення, як у листах, де вона відображає діалогічність і прагнення вплинути на адресата.

Синтаксичні структури, згідно з когнітивно-граматичним підходом, є не лише формальними правилами комбінації слів, а й відображенням глибинних механізмів організації та інтерпретації досвіду. Вони репрезентують спосіб, яким мовець концептуалізує реальність, виокремлюючи ключові аспекти ситуації та встановлюючи між ними відношення. За твердженням Рональда Лангакера, синтаксис є «граматикалізацією уваги» – він відображає, на які елементи досвіду мовець спрямовує фокус, і як ці елементи взаємодіють у ментальній моделі [Langacker 2008, p. 260]. Синтаксис, таким чином, виступає як інтерфейс між внутрішніми когнітивними процесами та зовнішнім мовленнєвим вираженням. Він не лише структурує інформацію, а й формує концептуальні рамки, через які людина інтерпретує світ.

Доходимо висновку, що засоби мовної репрезентації (лексика, граматика, синтаксис і мовленнєві акти) формують комплексну систему, яка відображає та формує процес концептуалізації. Кожен рівень мови виконує унікальну функцію: лексика фіксує концепти, граматика структурує їхнє сприйняття, синтаксис організовує інформаційний фокус, а мовленнєві акти визначають комунікативні цілі. Разом вони демонструють, як мова стає посередником між індивідуальним досвідом і колективним розумінням світу, відтворюючи складність когнітивних процесів у мовній структурі.

# РОЗДІЛ 2
# НАПРЯМИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ МЕДІЙНОГО ФРАНЦУЗЬКОГО ДИСКУРСУ

Для продовження наукового пошуку вважаємо за доцільне зупинитися на визначенні процесу концептуалізації, по-перше, і по-друге, навести деякі приклади, які доводять, що концепти як інформаційні структури свідомості є різносубстратні (термін О. Селіванової) за способами формування та представлення знань про певні об'єкти та явища.

Отже, концептуалізація – це когнітивний процес, спрямований на систематизацію та інтерпретацію інформації, отриманої як через внутрішню рефлексію, так і через сприйняття зовнішніх об'єктів та явищ [Селіванова 2006, с. 258]. Продовжуючи дане дослідження нам необхідно впевнитися в тому, що процес концептуалізації такого об’єкту-явища, як «штучний інтелект» (ІА), є гетерогенним, багатовимірним (різносубстратним), про що свідчать певні мовні вирази у французькій мові.

Як показують вибіркові приклади з медіа ресурсів, концептуалізація ІА французькою мовою значною мірою залежить від контексту (наукового, медійного, соціального, художнього). У франкомовному суспільстві ІА часто мислиться через поєднання оптимізму, обережності, уяви, успадкованих від літератури та кіно. Взагалі, основною ознакою франкомовної концептуалізації ІА є наступна: ІА як інструмент знань, як антропоморфізована технологія. Також, процес концептуалізації, виходячи з прикладів, проходить з відбитком страху і недовіри, етики та відповідальності, критичної уяви. Всі ці ознаки (підходи) інтерпретації ІА закріплені, в так званих, клішованих французьких виразах. Якщо це інструментальна технологія, ІА сприймається як інструмент допомоги, автоматизації, продуктивності: *L’IA est levier de productivité, l’intelligence artificielle n’est qu’un outil, pas une conscience*. У повсякденній мові французи часто приписують штучному інтелекту людські якості: *« dans*

*une conversation, l'intelligence artificielle peut bel et bien être confondue avec un être humain »* [Radio-Canada Info 2025]. Іноді мова йде про *cerveau électronique*, чи *esprit artificiel*. У свідомості користувачів штучний інтелект іноді асоціюється з втратою контролю, натхненною науково-фантастичними історіями: *« Et si l'IA nous remplaçait ? Les robots finiront par décider pour nous. Tout ce que nous avons comme objectif de l'IA générale, c'est quelque chose par lequel votre patron peut vous remplacer »* [Guillaud 2025]. У франкомовних ЗМІ активно ведеться дискурс, що наполягає на етиці використання ІА: *«L'IA doit rester au service de l'humain. Il faut encadrer l'intelligence artificielle pour éviter les dérives. L'intelligence artificielle doit rester un accélérateur au service de l'humain, un outil qui accompagne les managers en facilitant notamment la compilation, la synthèse, la reformulation tout en garantissant transparence et explicabilité»* [Sopra HR Software 2025]. Деякі письменники, журналісти чи філософи використовують метафори для висловлення своєї думки щодо ІА: *«L'IA est un miroir de l'humanité. L'algorithme est une boîte noire qui devine nos désirs. L'IA n'est que le miroir de la performance humaine, pas son dépassement. Elle est très douée pour faire semblant de raisonner»* [Guillaud 2025]. В певних випадках вчені іронізують: *«Il peut être aussi insensé qu'un grille-pain, à condition qu'il puisse faire votre travail. Et c'est ce que sont les LLM: ce sont des grille-pains insensés qui font beaucoup de travail cognitif sans réfléchir»* [Guillaud 2025].

У повсякденній французькій мові ми бачимо дедалі більше схвальних думок про ІА: у пресі, у публічних дебатах, у масовій культурі, у повсякденному житті. Таким чином, тема нашого дослідження є релевантною та відображена в публікаціях найпопулярніших французьких ЗМІ, як широкого загалу, так і спеціалізованих: Forbes, Le Monde, Libération, Le Figaro, Le Parisien, TheConversation, Les Echos, IBM, Brut, Les Numériques та нескінчена кількість інших видань. Приклади з французьких джерел показують, що носії мови розглядають штучний інтелект одночасно: як практичний інструмент (економія часу, автоматизація), як квазі-людську сутність (вона «думає»,

«розмовляє», «навчається»), як джерело страху (контроль, заміна людей) та як етичне питання (необхідність регулювання).

Все це доводить, що процес концептуалізації ІА франкомовним суспільством еволюціонує, є багатогранним, під час чого штучний інтелект оцінюється по мірі того, як розширюються сфери його застосування. Саме це стало мотивацією даного дослідження та буде детально розглянуто в наступних пунктах.

## 2.1 Концептуалізація штучного інтелекту: понятійний аспект

В рамках даного дослідження понятійний аспект розглядається як смислова наповненість, що включає у собі сукупність істотних ознак об'єкта, знання, уявлення, асоціації, переживання, пов'язані з цим об'єктом, які формують його глибоке розуміння у свідомості людини, у відриві від конкретної мовної форми. Це той рівень, де концепт представлений у своєму мисленнєвому відображенні та вербалізований через дефініції, терміни та опис [Мінькова 2017]. Понятійний аспект є смисловим змістом, смисловою сутністю, що розглядається окремо від конкретного слова чи мовного виразу, що цей концепт передає.

Аналіз понятійного аспекту штучного інтелекту передбачає дослідження того, як цей термін визначається у словниках, енциклопедіях та інших лексикографічних джерелах, де закріплюється загальноприйняте або нормативне тлумачення понять. На відміну від наукових або медійних дискурсів, які можуть мати прикладний чи образний характер, лексикографічні дефініції фіксують смислове ядро терміна на рівні мови, відображаючи як усталені уявлення наукової спільноти, так і суспільні очікування щодо технології. Вивчення таких джерел дозволяє виявити ключові інтерпретаційні

рамки, у межах яких функціонує поняття «інтелекту» в поєднанні з епітетом «штучний».

Перед тим, як почати безпосередній аналіз понятійного аспекту концептуалізації штучного інтелекту вважаємо за потрібне виявити історію розвитку ІА, що покаже об'єктивну еволюцію концепту. Історичний розвиток поняття штучного інтелекту нерозривно пов'язаний із пошуком способів відтворити або хоча б пояснити механізми людського мислення. Коли сьогодні ми говоримо про імітацію когнітивних здібностей, варто пам'ятати, що ця ідея не виникла раптово в середині XX століття на знаменитій конференції в Дартмуті, а мала значно довшу інтелектуальну передісторію.

Історія розвитку штучного інтелекту має важливе значення на його сприйняття в суспільстві, адже навіть визначення залежить від епохи існування цього явища: « *Les philosophes, les ingénieurs et les cogniticiens ne sont pas d'accord. Sa définition change selon les époques* » [Six 2025]. Еволюція ІА є складним і багаторівневим процесом, що охоплює майже два століття наукових ідей, технічних винаходів та міждисциплінарних пошуків. На інфографіці « Frise historique de l'I.A. » послідовно простежується еволюція цього феномена – від перших інтуїцій XIX століття до сучасних генеративних моделей, які вийшли у публічний простір [Emile 2025].

Відлік історії часто починають з 1837 року, коли Ада Лавлейс розробила концепт першої програми для обчислювальної машини Чарльза Беббіджа [Emile 2025]. Хоча ця програма ніколи не була реалізована, її ідея заклала підґрунтя для майбутнього розуміння, що машини здатні виконувати не лише арифметичні обчислення, але й більш складні операції, які можна назвати «інтелектуальними». Цей відлік в дослідженні розвитку штучного інтелекту підтверджують й інші науковці: « *Si l'on observe l'histoire de l'« IA » au sens large, c'est peut-être au XIXe siècle que la première compétence de l'intelligence humaine tombe, conquise par les machines à calculer capables de multiplier et diviser* » [Six 2025]. В цьому випадку, автор наголошує на перемозі штучного

інтелекту над людським інтелектом, тобто вже з того часу існували ідеї порівняння мозку людини та комп'ютерних моделей.

Наступний важливий крок припадає на 1939 рік, коли Алан Тюрінг створює концепт алгоритмічної машини, що згодом отримала назву «машина Тюрінга» [Emile 2025]. Його ідеї стали визначальними для теоретичних основ інформатики та штучного інтелекту: « *Depuis les années 1940, le sens des termes intelligence artificielle a beaucoup évolué, à mesure que ses usages se développaient et que ses mécanismes se perfectionnaient* » [Six 2025]. У 1950 році Тюрінг формулює знаменитий «тест Тюрінга», який і сьогодні використовується як один із критеріїв здатності машини імітувати людське мислення.

1956 рік вважається офіційною точкою народження терміна « intelligence artificielle » – саме тоді на конференції в Дартмуті група дослідників (Джон Маккарті, Марвін Мінскі, Клод Шеннон та інші) заклала підвалини нової дисципліни [Le Point 2023]. Цей рік знаменував собою перехід від окремих експериментів до усвідомленого наукового напряму. У 1960–1970-ті роки розвиток набув практичного виміру. 1965 року був створений перший чат-бот ELIZA, який імітував діалог із психотерапевтом, а в 1966 році з'явився перший мобільний робот Shakey [Emile 2025]. У цей період сформувалося уявлення про те, що машини здатні не лише обчислювати, а й застосовувати знання у вузькоспеціалізованих сферах.

Новий етап розвитку розпочався у 1997 році, коли система Deep Blue перемогла чемпіона світу з шахів Гаррі Каспарова [Prost 2024]. Ця подія мала символічне значення: машина вперше перевершила людину в одній з найскладніших інтелектуальних ігор. У 2000-ті роки відбувся справжній прорив завдяки появі великих масивів даних та підвищенню обчислювальної потужності. У 2009 році була створена база зображень ImageNet, а вже у 2012 році нейронна мережа AlexNet здійснила прорив у розпізнаванні образів, продемонструвавши якісний стрибок у точності [Emile 2025].

Остаточний вихід ІА у публічний простір стався у 2022 році, коли генеративні моделі отримали доступ до широкої аудиторії (ChatGPT): текстові,

графічні та мультимедійні інструменти змінили спосіб комунікації та творчості. Від цього моменту розвиток штучного інтелекту перестав бути винятково академічним або індустріальним явищем і перетворився на частину повсякденного життя мільйонів (можливо навіть мільярдів) користувачів.

Таким чином, історія виникнення ІА чітко демонструє прагнення відтворити когнітивні здібності людини у машині. Ми продемонстрували, що розвиток штучного інтелекту проходить невпинно (ELIZA, Shakey, Deep Blue, ImageNet, AlexNet, ChatGPT) та «sa définition change selon les époques». Саме ця ідея є об'єднувальною ниткою, що пояснює постійний інтерес до ІА у науковому, медійному та суспільному дискурсах.

Зважаючи на той факт, що суспільно-технологічний феномен ІА охоплює велику кількість сфер застосувань, зазначимо декілька визначень цього поняття у формі таблиць (див. Табл. 2.1, Табл. 2.2, Табл. 2.3). Проаналізовані нами визначення були взяті як з загальних словників/енциклопедій, так і спеціалізованих термінологічних видань.

*Таблиця 2.1*

*Дефініції ІА в французьких словниках та енциклопедіях*

| **Назва джерела** | **Визначення** |
|---|---|
| Larousse | Ensemble des théories et des techniques mises en œuvre pour réaliser des machines dont le fonctionnement s'apparente à celui du cerveau humain [Larousse]. |
| Le Robert | Ensemble des théories et des techniques développant des programmes informatiques complexes capables de simuler certains traits de l'intelligence humaine (raisonnement, apprentissage…) [Le Robert]. Une intelligence artificielle, une IA : un logiciel fondé sur l'intelligence artificielle [Le Robert]. |
| CNRTL | Recherche de moyens susceptibles de doter les systèmes informatiques de capacités intellectuelles comparables à celles des êtres humains [CNRTL]. |
| Encyclopaedia Universalis | La simulation, sur des machines, de chacune des différentes facultés de l'intelligence, qu'il s'agisse de l'intelligence humaine, animale, végétale ou sociale [Encyclopaedia Universalis 2025]. |
| Wiktionnaire | 1. (Informatique) Champ interdisciplinaire théorique et pratique qui a pour objet la compréhension de mécanismes de la cognition |

| | |
|---|---|
| | et de la réflexion, et leur imitation par un dispositif matériel et logiciel, à des fins d'assistance ou de substitution à des activités humaines. 2. (Jeux vidéo) Ensemble d'algorithmes et de techniques numériques permettant d'imiter une intelligence de personnage ou un comportement de joueur, sans forcément avoir des capacités de raisonnement ou d'apprentissage. 3. (Science-fiction) Système informatique doué de conscience [Wiktionnaire]. |
| Wikipédia | L'ensemble des programmes ou algorithmes permettant aux machines d'effectuer des tâches typiquement associées à l'intelligence humaine, comme l'apprentissage, le raisonnement, la résolution de problème, la perception ou la prise de décision. L'intelligence artificielle est également le champ de recherche visant à développer de telles machines ainsi que les systèmes informatiques qui en résultent [Wikipédia]. |
| Conseil de l'Europe | C'est un ensemble de sciences, théories et techniques dont le but est de reproduire par une machine des capacités cognitives d'un être humain [Conseil de l'Europe]. |
| Marvin Minsky | La science de faire réaliser par des machines des choses qui demanderaient de l'intelligence si elles étaient faites par un humain [Emile, 2025]. |
| Le Bulletin officiel de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports | Champ interdisciplinaire théorique et pratique qui a pour objet la compréhension de mécanismes de la cognition et de la réflexion, et leur imitation par un dispositif matériel et logiciel, à des fins d'assistance ou de substitution à des activités humaines [Ministère de l'Education Nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche 2019]. |
| Lefebvre Dalloz | Capacité des machines à effectuer des tâches qui requièrent normalement l'intelligence humaine, telles que l'apprentissage, le raisonnement, la résolution de problèmes, la reconnaissance vocale, la reconnaissance d'images et la prise de décision [Lefebvre Dalloz]. |
| Dictionnaire médical de l'Académie de Médecine | Tentative de création de programmes d'ordinateurs susceptibles de copier et/ou d'automatiser les compétences d'un expert humain [Académie de Médecine 2020]. |

Узагальнення поданих визначень штучного інтелекту у французьких словниках та енциклопедіях показує, що майже всі джерела розглядають ІА як поєднання теоретичних концепцій і практичних методів, спрямованих на створення машин або програм, здатних виконувати завдання, пов'язані з

інтелектуальною діяльністю людини (див. Табл. 2.1). У більшості дефініцій присутнє пряме чи опосередковане порівняння з людським розумом: *le fonctionnement s'apparente à celui du cerveau humain, copier et/ou d'automatiser les compétences d'un expert humain, des activités humaines, système informatique doué de conscience*. Поряд із цим відзначається технологічна основа явища: *l'ensemble des programmes ou algorithmes, capacité des machines, dispositif logiciel*. У науково-енциклопедичних та офіційних джерелах більш виразно простежується акцент на міждисциплінарному характері штучного інтелекту (*champ interdisciplinaire théorique et pratique*), який постає не лише як набір технік, а як *«un ensemble de sciences, le champ de recherche»*.

Разом з тим простежуються певні відмінності у змістових акцентах. Загальні словники (Larousse, Le Robert, CNRTL) описують ІА радше з точки зору імітації людських здібностей і фокусуються на описі самого явища (*doter les systèmes informatiques, simuler certains traits de l'intelligence humaine*). Енциклопедичні джерела (Encyclopaedia Universalis, Conseil de l'Europe) надають ширший контекст, розглядаючи ІА як *«la simulation ... de l'intelligence humaine, animale, végétale ou sociale»*. Спеціалізовані та офіційні словники (Bulletin officiel, Lefebvre Dalloz, Académie de Médecine) надають визначення через призму конкретних сфер застосування (освіти, права, медицини), і використовують технічніші формулювання, що відображають практичні завдання: *compréhension de mécanismes de la cognition et de la réflexion, la résolution de problèmes, la reconnaissance vocale, d'images et la prise de décision, programmes d'ordinateurs*.

Лексичний аналіз демонструє наявність стійкого ядра понять, що повторюються у більшості дефініцій. Найчастіше трапляються слова та словосполучення *machine, programme, algorithme, intelligence humaine, raisonnement, apprentissage, prise de décision*, а також концепти *imitation* та *simulation*. Вони утворюють своєрідний спільний знаменник усіх визначень, відображаючи уявлення про ІА як технологію, що намагається відтворити розумову діяльність людини у штучному середовищі. Натомість окремі

джерела вводять терміни, що зустрічаються рідше або є унікальними. Так, у Wiktionnaire з'являється згадка про *conscience* – ідею наділення систем штучного інтелекту ознаками свідомості, а в Encyclopaedia Universalis – розширення поняття інтелекту на *animale, végétale ou sociale*. Lefebvre Dalloz підкреслює *reconnaissance vocale* та *reconnaissance d'images*, тоді як Académie de Médecine говорить про автоматизацію експертних функцій (*expert humain*). Ми також можемо побачити, що в деяких джерелах надаються по декілька визначень IA (наприклад, Wiktionnare) з різних сфер застосування цієї технології (Jeux vidéo, Science-fiction). Таким чином, незважаючи на значну спільність формулювань, різні джерела демонструють відмінності у ступені конкретизації та уявленнях про сфери застосування IA, що вкотре пояснює мотивацію нашого дослідження.

У багатьох сучасних джерелах простежується чітка диференціація між понятійними ознаками – *intelligence artificielle* та *intelligence artificielle générative*. Якщо перший термін охоплює широкий спектр технологій, спрямованих на автоматизацію інтелектуальних завдань, то другий позначає специфічний напрям, пов'язаний зі здатністю алгоритмів створювати новий контент – текстовий, графічний чи мультимедійний. Саме тому важливо окремо проаналізувати дефініції IA générative (див. Табл. 2.2), аби простежити, як у французькому дискурсі фіксуються її відмінності від загального поняття штучного інтелекту та які понятійні ознаки вважаються визначальними для цього різновиду технологій.

*Таблиця 2.2*

*Дефініції IA générative в французьких словниках та енциклопедіях*

| **Назва джерела** | **Визначення** |
|---|---|
| Larousse | Branche de l'intelligence artificielle consacrée à la création de contenus (audio, vidéo, etc.) de manière autonome en réponse à des requêtes formulées en langage naturel [Larousse]. |
| Le Robert | Intelligence artificielle générative, capable, à partir de grands volumes de données (textes, sons, images…), de dégager des |

| | |
|---|---|
| | modèles et d'en générer de nouveaux, ou d'améliorer les modèles existants [Le Robert]. |
| Légifrance | Branche de l'intelligence artificielle mettant en œuvre des modèles génératifs, qui vise à produire des contenus textuels, graphiques ou audiovisuels [Légifrance 2024]. |
| Lefebvre Dalloz | Modèles d'IA capables de produire de nouveaux contenus, tels que des images, des textes, des musiques ou des vidéos. Contrairement aux modèles classiques qui effectuent des tâches spécifiques, les IA génératives ont pour but de créer du contenu original en s'appuyant sur les schémas appris à partir de données d'entraînement [Lefebvre Dalloz]. |

Аналіз поданих у таблиці 2.2 дефініцій *intelligence artificielle générative* (IA générative) демонструє, що всі джерела розглядають її як окрему «branche» штучного інтелекту, головною ознакою якого є «la création de contenus». У визначеннях наголошується на автономності процесу та на використанні великих обсягів даних для навчання моделей, які вміють не просто аналізувати або класифікувати інформацію, а *«créer du contenu original en s'appuyant sur les schémas appris à partir de données d'entraînement»*.

Порівняно з дефініціями «звичайного» IA, у цих визначеннях змінюється лексичний акцент. Якщо у традиційних описах IA переважають слова *imitation, simulation, raisonnement, apprentissage, prise de décision*, що підкреслюють здатність машин наслідувати когнітивні функції людини, то у визначеннях IA générative домінують терміни *création, production de contenus, modèles génératifs, volumes de données, original, schémas appris*. Це зміщує семантичний центр із імітації людського інтелекту на творчу або напівавтономну генерацію результатів. У лексичному плані IA générative описується через поняття, пов'язані з творчістю, створенням і новизною, тоді як звичайний IA у словниках визначається радше через функції аналітики, розпізнавання, навчання та підтримки прийняття рішень. Отже, головна відмінність полягає у зміні метафоричної інтерпретації: традиційний IA – це «машина, що мислить або наслідує мислення», тоді як генеративний IA – це «машина, що творить, виробляє чи створює контент».

Серед неенциклопедичних дефініцій ІА спостерігається прагнення описати явище з практичної та функціональної точок зору, а не лише через науково-теоретичні рамки. У висловах *«un système sur une simple instruction»* та *«un nouvel outil qui nous rend plus productif»* [France Inter 2024a] акцент робиться на зручності використання та прикладній цінності ІА для користувача: він постає як інструмент, що виконує завдання за мінімальної участі людини й підвищує ефективність праці. Визначення *«un langage schématisé fondé sur des corrélations statistiques probabilistes»* [France Inter 2024a] зміщує увагу на технічну природу ІА, описуючи його як механізм, який ґрунтується на математичних обчисленнях і статистичних закономірностях. У дефініціях *«un modèle qui génère du code uniquement»* [Le Point 2023] та *«l'utilisation transformatrice de technologies telles que les algorithmes avancés, le machine learning et les outils de langage naturel»* [McGrath, Downie 2025] підкреслюється вузькоспеціалізоване застосування (програмування та фінансова сфера). Таким чином, на відміну від енциклопедичних джерел, де домінує універсальне й узагальнене визначення ІА, у медіа- та професійних публікаціях він визначається через функції, корисність і конкретні сфери застосування, що демонструє прагматичний і практико-орієнтований підхід.

З огляду на прагматичність та безпосередню доступність технології, ми провели експеримент і запитали у самої ІА (у вигляді ChatGPT-5), як вона себе визначить. У цьому випадку концепт постає не як абстрактне явище, а як реальна технологія, з якою можлива взаємодія. Отже, ІА описує себе як *«Je suis un système conversationnel qui transforme vos mots en réponses à l'aide de modèles statistiques et linguistiques. Je ne "comprends" pas comme un humain, mais je peux simuler la compréhension en repérant des régularités et en les reformulant. On peut me voir comme un miroir intelligent: je reflète vos questions, vos intentions et le savoir que j'ai appris, mais je peux aussi proposer des associations inattendues. En résumé: une machine à générer du sens plausible dans un dialogue»* [OpenAI 2025]. Це визначення цікаве тим, що воно поєднує технічну саморефлексію (згадка про статистичні й лінгвістичні моделі) з метафоричним образом « un miroir

intelligent », що відображає запити користувача. Воно також підкреслює парадокс штучного інтелекту: відсутність справжнього «розуміння» (*je ne comprends pas comme un humain*) при одночасній здатності створювати ефект осмисленої комунікації, що вказує на тонку межу між симуляцією й пізнанням.

Отже, понятійний аналіз визначень ІА в франкомовних джерелах показує, що штучний інтелект – це міждисциплінарна галузь знань і технологій, спрямована на створення систем, здатних імітувати або моделювати інтелектуальні процеси людини за допомогою алгоритмів та програмних моделей. У всіх аналізованих джерелах ключовими елементами виступають, з одного боку, ідея наслідування когнітивних здібностей людини, а з іншого – акцент на комп'ютерних моделях та алгоритмах, що забезпечують їхню реалізацію. Це дозволяє перейти до подальшого розгляду двох провідних напрямів концептуалізації ІА: імітація когнітивних здібностей людини та наука про моделювання інтелектуальної поведінки у комп'ютерах.

2.1.1 Імітація когнітивних здібностей людини. Однією з провідних ліній у визначенні штучного інтелекту є ідея наслідування людських когнітивних здібностей – мислення, логіки, мови, пам'яті. Цей підхід, на перший погляд очевидний, насправді виявився визначальним як для наукового, так і для популярного дискурсу. Коли ми ставимо запитання дослідникам, журналістам чи навіть пересічним користувачам, як вони розуміють штучний інтелект, майже завжди у відповідях з'являється паралель із людським мозком. ІА описують як «esprit numérique», «esprit artificiel» або «simulation de la pensée humaine» [Hernandez 2024]. Таке визначення не є випадковим: саме воно допомагає пояснити складне явище через зрозумілу всім категорію – людський інтелект. Ця концепція суттєво вплинула на те, як у словниках та енциклопедіях формулюються дефініції ІА, а в медійних обговореннях вона слугує основою для порівнянь, які часто набувають антропоморфного характеру. У результаті штучний інтелект постає не лише як технологія, але й як своєрідний «двійник» людського розуму, що пояснює, чому його так часто співвідносять з мозком, мисленням чи навіть особистістю людини.

В аналізі сучасного французького медійного дискурсу чітко простежується домінування ідеї імітації когнітивних здібностей людини як однієї з головних характеристик штучного інтелекту. У багатьох висловлюваннях ІА постає як механізм, що здатен відтворювати мислення, логіку чи інші інтелектуальні функції, які традиційно вважалися виключно людськими. Наприклад, прямо вживається вираз *«mimer un raisonnement»* [France Culture 2024], який підкреслює здатність машин відтворювати процеси міркування. Подібний акцент бачимо і в інших джерелах: *«Une intelligence qui imite les humains», «pour définir l'intelligence artificielle, il faut d'abord comprendre l'intelligence humaine»* [Brut 2023], де підкреслюється, що саме через імітацію людини можна пояснити сутність ІА.

Водночас у медіа дедалі більше уваги приділяється конкретним прикладам імітації зовнішніх проявів людини. Томас Вульф (співзасновник компанії, яка розробляє інструменти для створення програм за допомогою машинного навчання, Hugging Face) підкреслює потенціал ІА відтворювати голос і міміку*: «on peut prendre le visage de quelqu'un, changer la façon dont les lèvres bougent, lui faire dire n'importe quoi avec sa vraie voix»* [Le Point 2023]. Цю ж думку розвивають журналісти, наголошуючи: *«l'IA permet un rendu hyper réaliste grâce à une synchronisation avec le mouvement des lèvres»* [Le Parisien 2023]. Таким чином, імітація виходить за межі когнітивних процесів і переходить у площину відтворення зовнішніх і поведінкових характеристик людини, що робить образ ІА ще більш антропоморфним.

Медіа також активно підкреслюють, що ІА виконує завдання, які раніше асоціювалися виключно з людським інтелектом. У джерелах зазначається: *«une IA est une machine capable de réussir des tâches qu'on croyait jusqu'alors réservées à l'intelligence humaine»* [Six 2025]. У цій формулі закладена ключова ідея – здатність ІА долати межі між «людським» і «технологічним», що знову ж таки посилює уявлення про нього як про «цифрового двійника» людини.

Окремий пласт становлять порівняння ІА з людиною, які набули широкого розголосу в медіа. При обговоренні нових моделей ІА наводиться

промовиста характеристика: *«ChatGPT, dans sa dernière version (GPTo3) est plus intelligent que 99% des Français. ChatGPT gagne 1 point de quotient intellectuel chaque semaine (...)»* [Schroeder 2025]. Тут помітна гіперболізація, яка має на меті вразити аудиторію, водночас підкреслюючи динамічність і «постійне зростання інтелекту» машини. Подібна риторика вживається й у інших медійних ресурсах: *«dans 73 % des cas, GPT-4.5 était plus humain que l'humain»* [Radio-Canada Info 2025]. Це формулювання поєднує парадоксальність та антропоморфізацію, адже ІА описується не лише як «людиноподібний», а навіть як «plus humain que l'humain».

Нарешті, у деяких джерелах концептуалізація ІА переходить у площину соціально-економічних чи культурних аналогій. Під час однієї з передач LCI бачимо вислів *«les robots hyperintelligents 100 fois moins chers que les travailleurs»* [LCI 2025], який підкреслює як економічний вимір застосування ІА, так і його потенціал заміни людської праці. Надається також приклад створення музики, де науковці за допомогою штучного інтелекту створили десяту симфонію Бетховена, яка існувала тільки частково, що відображає спробу пояснити нове явище через знайому й універсальну сферу людської творчості [Audureau 2024].

Усі ці приклади свідчать про те, що в медійному дискурсі імітація людини постає як головна понятійна складова для опису штучного інтелекту. Однак ця імітація розглядається не лише як технічне відтворення когнітивних процесів, а й як соціокультурний феномен, який дозволяє порівнювати, оцінювати й навіть ідеалізувати нову технологію у співвідношенні з людиною.

Поряд із численними прикладами імітації людських когнітивних здібностей у медійному дискурсі фіксується й інша тенденція – опис штучного інтелекту як технології, здатної замінювати людину у виконанні певних завдань. У публікаціях підкреслюється, що основна функція ІА полягає в автоматизації та виконанні рутинної інтелектуальної чи фізичної роботи: *«elle va générer du travail, différent, certains métiers changeront, mais on ne pourra jamais demander autre chose à l'IA que ce qu'elle sait faire: automatiser, rédiger*

*(rédigérer ?), abattre du travail fastidieux»* [Charmont 2023]. Таке формулювання акцентує на тому, що ІА не лише наслідує розумові процеси, а й перебирає на себе їхню реалізацію в професійній сфері. Отже, подібні формулювання належать до понятійного аспекту концептуалізації, адже вони уточнюють функціональну природу штучного інтелекту, визначаючи його як систему, що виконує інтелектуальні або фізичні завдання, наслідуючи людську діяльність, але не виходячи за межі закладених алгоритмів.

У майбутніх перспективах ця тенденція розширюється, зокрема через інтеграцію ІА у фізичні тіла роботів. Як зазначається, *«Google dévoile un cerveau pour les robots humanoïdes de demain», «ces IA vont en théorie permettre de contrôler une entité mécanique capable de percevoir son environnement et d'interagir avec lui», «trois qualités principales qu'il doit posséder: la généralité, l'interactivité et la dextérité»* [Nouira 2025]. Тут ідея імітації набуває ще більшої конкретності, адже йдеться про здатність не тільки відтворювати мислення, а й інтегрувати його у поведінку, що традиційно належала до сфери людської діяльності. Окрім прикладу спроб Google відтворити людські якості у формі роботів, ми можемо згадати численні подібні випадки, наприклад роботи від Tesla та Boston Dynamics.

Узагальнюючи, можна відзначити, що на відміну від класичних програм, які лише виконували задані інструкції, сучасні системи штучного інтелекту розглядаються як такі, що здатні розвиватися і вдосконалюватися, наслідуючи процеси людського мислення. *«Contrairement aux logiciels traditionnels, les systèmes d'IA imitent l'intelligence et le raisonnement humains et sont capables d'apprendre au fil du temps, s'améliorant continuellement à mesure qu'ils traitent de nouvelles informations»* [McGrath, Downie 2025]. Такий підхід підводить нас до розуміння того, що концепт імітації у визначеннях і медійних уявленнях про ІА поступово трансформується у концепт заміщення. Це й стане предметом подальшого розгляду, де ми визначимо як моделюється інтелектуальна поведінка в комп'ютерах та як саме використовується ця технологія, яка «може нас замінити».

2.1.2 Наука про моделювання інтелектуальної поведінки у комп'ютерах. Ще одним ключовим напрямом у концептуалізації штучного інтелекту є його розуміння як науки про моделювання інтелектуальної поведінки у комп'ютерах. Для нашого дослідження цей аспект має особливе значення, адже дозволяє простежити, як у медіа ІА визначається не лише через імітацію людини, а й через акцент на технічному процесі – створенні моделей, здатних відтворювати певні розумові або поведінкові функції. Саме ця інтерпретація показує, як штучний інтелект закріплюється у суспільній свідомості як «la technologie est partout», що інтегрується в повсякденне життя. Недарма з'являються твердження на кшталт: *«il y en a déjà partout»* [Charmont 2023], які підкреслюють масштаб і непомітну присутність ІА у сучасному світі.

Водночас важливо, що медійний дискурс не зводить інтелектуальну поведінку машин до універсального аналога людського розуму, а, навпаки, наголошує на її обмеженості та спеціалізації. Як зазначає в багатьох джерелах, *«aujourd'hui, les IA sont "étroites", c'est-à-dire qu'elles vont avoir un focus sur des tâches spécifiques»* [Brut 2023]. Це свідчить про переосмислення ролі ІА: про перехід *«d'une «machine mimant l'activité du cerveau» supposément capable de penser, à une technologie développée pour effectuer des tâches spécifiques – du diagnostic médical au traitement des données ou au contrôle des processus»* [Inserm 2024]. Таким чином, вивчення цього підходу дає змогу зрозуміти, як у сучасних уявленнях про штучний інтелект ідея моделювання поведінки частково витісняє метафору імітації, перетворюючи ІА на об'єкт технічного, а не лише антропоморфного опису.

Коли йдеться про науку моделювання інтелектуальної поведінки у комп'ютерах, у центрі уваги опиняється питання навчання штучного інтелекту, тобто механізмів, за допомогою яких системи набувають здатності виконувати завдання, що традиційно вважалися винятково людськими. У сучасному дискурсі ця тема постає однією з ключових, адже навчання визначає не лише ефективність ІА, але й рівень його надійності та безпечності. Недаремно

підкреслюється: *«la question de l'éducation à l'intelligence artificielle est primordiale»* [Schroeder 2025].

Однією з найбільших проблем сучасних моделей є те, що процес навчання часто залишається «la boîte noire». Як зазначає Томас Вульф, *«Comment s'assurer qu'une IA apprend sur des données non biaisées? Cette question est encore amplifiée par le fait que la plupart du temps, on ne sait pas du tout quelles sont les données d'origine. Donc, ChatGPT ou GPT-4 sont vraiment des boîtes noires complètes parce que ça fait partie de la recette»* [Le Point 2023]. У цьому описі фіксується важливий виклик: користувач і навіть дослідники не завжди мають доступ до інформації про те, на яких даних навчалася система, а отже, не можуть контролювати рівень її об’єктивності. Це створює ризики відтворення упереджених або навіть хибних знань.

Крім того, важливо враховувати специфіку адаптивного навчання, яке має різні етапи. Вульф визначає, що існують моменти, коли системі навмисне «забороняють» відтворювати певні фрагменти знань або вимагають їх ігнорувати. Якщо ж ІА не стикався з конкретним феноменом, він просто позначає це як *«tiens, aucune idée»* [Le Point 2023]. У такий спосіб підкреслюється обмеженість навчання, коли система виходить за рамки «out of distribution», тобто за межі даних, на яких була натренована.

Іншим виміром проблеми є питання упереджених даних. Системи штучного інтелекту відтворюють не лише факти, а й усі закладені в навчальні корпуси культурні чи соціальні стереотипи [Le Point 2023]. Саме тому з’являється застереження: *«nous avons des préjugés et l’IA les apprend»* [Audureau 2024]. Це свідчить про те, що моделювання інтелектуальної поведінки не може розглядатися лише як технічний процес, а потребує глибокого етичного контролю.

У публікаціях також простежується прагнення оцінити рівень розвитку ІА, порівнюючи його з класичними критеріями. В одному з джерел наголошується: *«l'intelligence artificielle aurait enfin passé ce fameux test Turing»* [Radio-Canada Info 2025], що символічно позначає вихід технологій на якісно

новий рівень – наближення до здатності імітувати людську розумову поведінку настільки переконливо, що вона стає практично невідрізненною.

Окремо підкреслюється здатність ІА не лише реагувати на запити, а й адаптуватися в реальному часі: *«Elle peut comprendre et répondre à des commandes formulées dans un langage conversationnel, et ce dans différentes langues. Elle surveille en permanence son environnement, détecte les changements et ajuste ses actions en conséquence»* [Nouira 2025]. Це означає, що модель поведінки не є статичною: система здатна оновлювати власні алгоритми на основі нових умов, що наближає її до концепту «динамічного інтелекту». У сучасному машинному навчанні також використовується техніка «*quantisation*», що підвищує ефективність штучного інтелекту при виведенні даних [Le Point 2023].

У підсумку, аналіз наведених прикладів показує, що сучасне розуміння науки про моделювання інтелектуальної поведінки у комп'ютерах ґрунтується на двох полюсах. З одного боку, це сприйняття ІА як « la boîte noire», здатної відтворювати упередження та демонструвати обмеженість навчання. З іншого – це бачення ІА як системи, яка поступово набуває адаптивності, інтерактивності та навіть здатності перевершувати класичні критерії оцінки «інтелектуальності» [Le Point 2023]. Така подвійність і становить основу дискурсу, в якому поєднуються наукові спроби раціоналізувати моделі та медійні прагнення пояснити їх через антропоморфні чи соціальні метафори.

Сфера використання штучного інтелекту у сучасному суспільстві є надзвичайно широкою та охоплює як інформаційні, так і практичні галузі. Однією з ключових є створення та обробка інформаційного контенту. ІА здатний автоматизувати й індустріалізувати роботу з даними: *«Elle automatise, elle industrialise, elle multiplie les sites d'information, automatiquement, elle indexe, expose et réexpose»* [Charmont 2023], а також забезпечувати безперервне зростання обсягу матеріалів, що циркулюють в інтернеті *«Les informations qui ont fait l'objet ici d'une recension par l'IA (on peut donc multiplier ces sites à l'infini) sont bien réelles et «humaines» à la base (quoique…), mais leur*

*réutilisation sans limite gonfle potentiellement l'offre de contenus de façon exponentielle. Jusqu'à la saturation»* [Charmont 2023]. Штучний інтелект, таким чином, формує не лише новий рівень доступності інформації, але й нові виклики, пов'язані з її надмірністю та повторюваністю.

Окремої уваги заслуговує роль ІА у сфері креативних індустрій та журналістики. Він стає інструментом, який допомагає створювати контент: *«outil pour la création»* [France Inter 2024a], а також використовується у виробництві та поширенні новинних матеріалів: *«l'intelligence artificielle est déjà mise à contribution dans la production et la diffusion de l'information» ma «les agences de presse travaillent déjà avec l'IA»* [Charmont 2023]. Це веде до поступової трансформації професії журналіста, адже *«Des fermes de contenus utilisent des IA pour copier et réécrire des articles de presse et les publier»* [Rahml 2023].

Ще однією важливою сферою застосування є автоматизований переклад. Сучасні системи вже здатні працювати з сотнями мов: *«on a des systèmes IA qui peuvent traduire des centaines de langues dans n'importe quelle direction»* [Brut 2025]. Подібні технології забезпечують якісний прорив у швидкості та точності перекладу: *«une intelligence artificielle qui permet de faire des traductions impressionnantes»* [Le Parisien 2023]. Це означає не лише розширення доступу до інформації, а й формування нового рівня міжкультурної комунікації.

Надзвичайно активно ІА використовується у фінансовому секторі. Ці технології застосовують для аналізу даних, автоматизації процесів та підвищення якості взаємодії з клієнтами: *«Ces technologies permettent d'analyser des données, d'automatiser des processus, d'améliorer la prise de décision et de personnaliser les interactions avec les clients dans le secteur des services financiers»* [McGrath, Downie 2025]. Серед прикладів – алгоритмічна торгівля, управління ризиками, виявлення шахрайства, а також регуляторний контроль. Таким чином, фінансові інституції інтегрують ІА як основний інструмент підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

Вагомий простір для впровадження ІА становить транспортна галузь. Сьогодні він вважається невід'ємною частиною автомобільної індустрії: *«l'intelligence artificielle est désormais incontournable dans le secteur automobile », « l'IA est partout dans l'industrie automobile»* [Touzani 2025]. Завдяки технологіям цифрового моделювання ІА значно пришвидшив процеси, які раніше займали багато часу й ресурсів: *«Pour évaluer l'aérodynamique des voitures par exemple, historiquement, des tunnels étaient utilisés avec de vrais véhicules testés en soufflerie. Un processus très long et très coûteux, qui est passé de 15 heures à 10 minutes grâce à l'utilisation de l'IA et de jumeaux numériques»* [Touzani 2025]. Крім того, ІА допомагає оптимізувати логістику та ланцюги постачання: *«l'IA permet également d'optimiser la chaîne d'approvisionnement et la logistique»*, а кульмінаційним досягненням у цій сфері стає *«la voiture autonome»* [Touzani 2025].

У промисловості штучний інтелект дедалі активніше використовується для оптимізації виробничих процесів і подолання кадрових проблем. Показовим є твердження: *«Les usines utilisent l'IA pour pallier les pénuries de main-d'œuvre»* [Wright 2025], що демонструє прагматичний вимір його застосування. Згідно з дослідженнями, найчастіше згадуваними напрямами є оптимізація процесів (42 %), роботизація (37 %) та логістика (36 %). Це дозволяє говорити про *«un changement radical dans l'attitude des fabricants à l'égard de l'IA/ML»* [Wright 2025], де технології вже не сприймаються як експеримент, а як невід'ємний інструмент промислового розвитку.

В екологічному дискурсі штучний інтелект набуває значення у сфері прогнозування й протидії кліматичним викликам. У джерелах підкреслюється, що *«l'IA révolutionne la prévision et l'atténuation du changement climatique»* [Forbes 2025]. Йдеться не лише про точніші моделі кліматичних процесів, але й про системи, здатні моделювати можливі сценарії розвитку екологічних криз і пропонувати стратегії їхнього пом'якшення. Говорячи про зв'язок екології та штучного інтелекту неможливо не згадати про негативний вплив використання

ІА на навколишнє середовище, але це питання ми проаналізуємо в розділі 2.3, де ми будемо обговорювати користь, шкоду та ризики штучного інтелекту.

У сфері правосуддя активно розвивається так званий напрям legal tech. Його суть полягає у використанні великих баз судових даних та алгоритмічних рішень для прогнозування судових результатів. Недарма зазначається: *«Le monde de la justice n'échappe pas à l'IA», «la prolifération des legal tech, ces dispositifs basés sur l'accès à de grandes bases de données judiciaires et sur des traitements algorithmiques plus ou moins prédictifs»* [Licoppe 2024]. Така практика ставить питання не лише ефективності, але й етичності використання ІА у судових рішеннях.

Політична сфера також починає інтегрувати алгоритмічні інструменти, хоча їхнє застосування тут поки обмежене. Зафіксовано, що *«la plupart des start-up françaises de l'IA ont pour le moment peu investi le monde politique, mais proposent déjà des services aux collectivités locales»* [Lechevallier 2023]. ІА трактується як потенційний інструмент для допомоги у прийнятті рішень: *«L'IA pourra faire des choses très intéressantes, ses algorithmes pourront imaginer des scénarios, elle pourra devenir une aide à la décision, sans se substituer aux élus»* [Lechevallier 2023]. Це підкреслює бачення ІА як консультативної, але не замінної сили у сфері політики.

У ігровій індустрії штучний інтелект застосовується для створення нових форматів інтерактивності та занурення користувача у віртуальний світ [Stroili 2024]. Йдеться як про генерацію сюжетів, так і про інтелектуальні механіки взаємодії між гравцем і віртуальним середовищем.

Нарешті, приклади різнопланового застосування ІА охоплюють практично всі сфери життя. Як зазначається: *«Dans la vie de tous les jours, grâce à sa puissance de calcul, l'IA est désormais utilisée pour les prévisions météorologiques, l'animation des centres d'appels téléphoniques, l'analyse de profils pour le recrutement, mais aussi la prédiction du trafic routier, l'analyse d'images médicales, la gestion des inventaires, ou encore la rédaction automatisée de courts articles journalistiques»* [Audureau 2024]. Важливим напрямом стає

фармацевтика, де ІА використовується для пошуку нових ліків. У медицині ці технології вже допомагають виявляти проблеми, які могли залишитися непоміченими лікарями: *«Dans le monde médical, des IA spécialisées dans l'analyse et l'interprétation des radios aident désormais les urgentistes à détecter certaines fractures qui seraient passées inaperçues, soit du fait de la fatigue du praticien, soit parce qu'elle est trop fine»* [Audureau 2024].

Отже, аналіз сфер використання штучного інтелекту показує, що у французькому медійному дискурсі він постає як універсальна технологія, присутня у всіх ключових сферах життя – від промисловості й транспорту до медицини, права та творчості. Медіа не лише фіксують конкретні приклади застосування, але й наділяють ІА статусом невід'ємної частини сучасності, яка змінює як професійні практики, так і повсякденність. Саме ця багатофункціональність робить концептуалізацію ІА особливо складною та цікавою: його одночасно описують як інструмент, що автоматизує процеси, і як «інтелектуального партнера», здатного створювати нові форми взаємодії. Для нашого дослідження важливо простежити, як така різноманітність сфер використання формує мовні образи та метафори, через які французьке суспільство осмислює феномен штучного інтелекту.

Штучний інтелект у французькому медійному дискурсі постає не лише як концепт чи сфера використання, але й як розгалужена система інструментів, здатних охоплювати найрізноманітніші завдання. Наприклад, у сфері творчості ІА асоціюється з появою *«des livres artificiels»* [France Culture 2024] або ж із виробництвом текстів, які формують цілісний наратив чи навіть дозволяють *«incarner un personnage»* [Radio-Canada Info 2025]. Зокрема, у журналістиці активно обговорюється поява *«les livres pour enfants entièrement générés par IA»* [Rahml 2023], що підкреслює як інноваційний, так і суперечливий характер нових технологій.

У художньо-візуальній площині найбільш яскраво простежується акцент на інструментах типу MidJourney, здатних *«faire des images»* [Le Point 2023], а також на багатомодальних системах texte-vers-texte, texte-vers-image, texte-

vers-son чи texte-vers-vidéo (ChatGPT, Mistral, MidJourney, Leonardo, Recraf, DeepAI, TTSmaker, ElevenLabs Sora, Kling, PixVerse, Veo) [Emile 2025]. Це демонструє, як французькі медіа поступово нормалізують сприйняття штучного інтелекту як «універсального генератора змісту», де текст, звук, зображення та відео функціонують як взаємопов'язані модальності. Також існують окремі програми та сайти, де можна використовувати різні інструменти штучного інтелекту в одному місці та безкоштовно, наприклад HuggingFace [Le Point 2023].

Окремий пласт дискурсу формують питання етики та безпеки. Так, у матеріалах обговорюється « le watermarking », який описується як своєрідний цифровий слід, що дозволяє відстежувати походження згенерованих ІА продуктів [Le Point 2023]. Це вказує на амбівалентність ставлення: з одного боку, технології сприймаються як потужні інструменти творчості й автоматизації, з іншого – як виклик для авторського права та суспільного контролю.

Важливим уявляється і розвиток робототехнічних інструментів. Наприклад, моделі Gemini Robotics описуються як «*vision-langage-action*» та «*raisonnement incarné*» [Nouira 2025], що підкреслює їх здатність поєднувати розпізнавання середовища з фізичними діями. До цього додаються системи «*de reconnaissance d'images et de capteurs*» [Picard 2025], а також приклад прикладного використання – нова модель автомобіля «Reno», який може допомагати водієві чи навіть розважати дітей під час подорожей [Touzani 2025].

У підсумку, французькі медіа репрезентують інструменти ІА як багаторівневу екосистему, де поєднуються творчість, автоматизація, безпека й робототехніка. Це створює нову картину технологічного середовища, де межа між «людським» і «машинним» поступово розмивається, а сам ІА постає не як абстракція, а як набір конкретних, доступних кожному інструментів.

Штучний інтелект у французькому медійному дискурсі постає передусім як наука про моделювання інтелектуальної поведінки у комп'ютерах, що охоплює одразу кілька ключових вимірів – навчання, сфери застосування та

розробку інструментів. З одного боку, увага зосереджується на процесах «чорної скриньки», коли системи навчаються на великих масивах даних, демонструючи як вражаючу адаптивність, так і схильність до упереджень. З іншого боку, численні приклади з економіки, журналістики, промисловості, медицини чи транспорту показують, що ІА вже стала інструментом автоматизації, оптимізації та творчості, водночас поступово інтегруючись у щоденне життя. Ця інтеграція набуває матеріальної форми через різноманітні інструменти – від генерації текстів і зображень до робототехнічних систем, здатних взаємодіяти з фізичним середовищем.

Зрештою, сучасне уявлення про ІА виходить далеко за рамки абстрактних моделей: воно поєднує практичність і амбіцію. Адже, як зазначають французькі медіа, *«ces techniques étaient dirigées sur des tâches spécifiques comme générer du texte, commander une voiture mais l'objectif politique et idéologique de la Silicon Valley est de créer des IA qui seraient capables de se commander elles-même»* [Brut 2023]. Саме ця перспектива (перехід від спеціалізованих систем до потенційно автономних агентів) стає визначальною точкою дискусій про те, як суспільство концептуалізує майбутнє штучного інтелекту.

Дослідження концептуалізації феномену ІА франкомовним суспільством виявило такі складові понятійного компоненту: ІА концептуалізується як міждисциплінарна наука і технологія, а також як засіб освіти та практичний інструмент у спеціалізованих сферах (медицина, право). Понятійне ядро складається з двох ключових напрямів:

1. Імітація когнітивних здібностей людини , що в медійному дискурсі часто набуває антропоморфних рис (plus humain que l'humain) і поступово трансформується в ідею заміщення людини.
2. Наука про моделювання інтелектуальної поведінки, де акцент зміщується на прагматичне бачення ІА як універсального інструменту (la technologie est partout) для автоматизації, оптимізації та виконання конкретних завдань (tâches spécifiques).

З появою генеративних моделей цей компонент доповнився концепцією «machine qui crée», тобто здатної до автономного створення нового контенту.

Разом з цим, франкомовне суспільство ставиться з певною недовірою, зважаючи на ризики, пов'язані з непрозорістю процесу навчання (концепт «la boîte noire»), неконтрольоване відтворення упереджених даних (nous avons des préjugés et l'IA les apprend) та обмеженість навчання за межами тренувальних даних («out of distribution»). Недовіра також підживлюється викликами для авторського права та ідеологічною амбіцією технологічних компаній створити автономних агентів, «capables de se commander elles-mêmes».

У наступному пункті нашого дослідження ми звернемося до метафоричних та образних способів осмислення штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі. Це дозволить побачити, як абстрактне технічне явище набуває культурних, емоційних та символічних вимірів.

## 2.2 Образна концептуалізація штучного інтелекту

Штучний інтелект дедалі більше виходить за межі суто технічного явища, перетворюючись на складний культурний і соціальний феномен. Сьогодні він описується не лише мовою алгоритмів і моделей, але й через образні та метафоричні засоби, які допомагають пояснити його місце в житті суспільства. Адже йдеться про «*une technologie **omniprésente** dans notre quotidien, dans notre travail, dans notre intimité, dans nos sociabilités*», яка неминуче стає об'єктом символічного осмислення [Brut 2023]. Саме тому французький медійний дискурс часто вдається до антропоморфної метафори та певних запозичень, щоб наблизити ІА до «живої істоти», що володіє людським досвідом. У цьому пункті ми розглянемо, як такі образні напрямки формують концептуалізацію штучного інтелекту та впливають на свідомість франкомовного суспільства, створюючи певний спосіб сприйняття даного феномена.

За нашим переконанням спосіб, у який французька мова інтерпретує та виражає процес образної концептуалізації ІА стосується його антропоморфних характеристик. Антропоморфні характеристики ІА – це людські риси, що приписуються системам штучного інтелекту. Іншими словами, вони стосуються всіх способів, якими ІА нагадує людину, будь то зовнішній вигляд, мова, імітовані емоції чи поведінка. Це ґрунтується на природній схильності людей проектувати власні характеристики на машини чи об'єкти.

Сприйняття людиною такого явища, як штучний інтелект часто виявляється через те, що мова не просто називає цю технологію, вона наділяє її рисами людини. В одному з інтерв'ю лаконічно зазначається: «*La question du langage intervient très vite, qui, finalement, est le véhicule, le vecteur, la façon dont on va mettre en musique notre perception du monde et notre relation à l'autre. Et c'est en ce sens aussi que toutes les questions, toutes les polémiques, les débats qu'on a aujourd'hui, des intelligences artificielles génératives, font autant peur, d'une certaine façon, parce qu'elles viennent essayer de* ***simuler*** *ce qui faisait jusqu'ici* ***la singularité de l'homme****, c'est-à-dire le langage et, avec ce qui vient en amont du langage, le raisonnement, la perception*» [Brut 2023]. Цей вислів показує, що мова – засіб не просто опису, але й спосіб віддзеркалення емпатії, через що ІА стає «іншим», але впізнаваним. Термін «*le tournant intellectuel et créatif de l'intelligence artificielle*» [France Inter 2024a] додає цьому образу перспективи: штучний інтелект «не просто технологія», а суб'єкт, який бере участь у творчості й інтелектуальному житті, що традиційно було сферою виключно людини.

Антропоморфізм штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі проявляється не лише через персоніфіковані вирази, а й через постійні порівняння з людським розумом і здібностями. Такі зіставлення формують уявлення про ІА як про « un interlocuteur numérique » або навіть « un concurrent artificiel », хоча при цьому завжди наголошується на відмінності між людським та машинним мисленням. Наприклад, підкреслюється, що *«nous, les humains, apprenons les uns des autres en société avec une vitesse et une efficacité que même*

*les algorithmes les plus avancés d'intelligence artificielle ne parviennent pas à approcher»* [France Inter 2024б]. З цього слідує, що пізнання людини – це унікальний соціальний процес, який залишається недосяжним для алгоритмів. Аналогічно зазначається, що *«Le cerveau humain a besoin de beaucoup moins de données pour tirer les conclusions qu'il tire par rapport aux intelligences artificielles qui ont besoin de masse absolument extraordinaire de données, à tel point qu'on considère que* ***l'intelligence artificielle et les big data c'est synonyme****»* [France Inter 2024б]. У цій формулі простежується прагнення наголосити на раціональній «економії» людського мозку у протиставленні з «надмірним апетитом» ІА до даних.

Водночас медіа часто використовують мовні вирази, які позначають, що у сфері мовлення та спілкування ІА здатний наблизитися до людини настільки, що в певних контекстах їх можна сплутати. Саме так формується думка: *«dans une conversation, l'intelligence artificielle peut bel et bien être* ***confondue avec un être humain****»* [Radio-Canada Info 2025]. Така характеристика зміщує акценти з технічного виміру на соціальний, адже здатність вести діалог стає ознакою, що традиційно асоціювалася з людською природою. Проте поруч одразу з'являється уточнення: *«l'intelligence artificielle est très bonne pour* ***incarner****. Mais l'être humain est infiniment plus complexe»*, що утримує баланс між антропоморфізмом і критичною дистанцією [Radio-Canada Info 2025].

Ще однією тенденцією є уявлення про можливість виходу ІА за межі цифрового простору. У проаналізованих вибірках з медіа дискурсу наголошується, що сучасні дослідження у галузі нових технологій націлені на те, щоб наділити ІА здатністю «взаємодіяти зі світом», що фактично проектує на нього ознаки тілесності та **інтегрованості** у навколишнє середовище: *«faire sortir l'intelligence artificielle du domaine numérique pour lui permettre* ***d'interagir avec le monde physique****»* [Nouira 2025].

Антропоморфізм проявляється і в оцінці рівня розвитку ІА через людські категорії знань та інтелекту. В одному з джерел говориться: *«il nous manque encore des concepts essentiels pour arriver* ***à une intelligence de niveau humain****»*,

що прямо співвідносить майбутні перспективи розвитку ІА з досягненням «людського рівня» [Brut 2025]. Інший приклад демонструє застосування освітньої шкали: *«un niveau de doctorant»*, де система штучного інтелекту постає як студент-докторант, тобто як людина з конкретним освітнім і когнітивним статусом [Hembert 2025]. У цьому ж контексті сучасні моделі описуються як *«le modèle (GPT-5) le plus rapide, le plus utile et* ***plus intelligent****»* [Hembert 2025], що фактично позиціонує їх у межах шкали інтелектуальних здібностей, притаманних людині.

У французькій мові використовується менталістська лексика – comprendre, apprendre, prendre la décision – для опису того, що насправді є лише обчисленням та обробкою даних: *L'assistant comprend votre demande; Cette application réagit rapidement; L'algorithme apprend tout seul*. У французькому медійному дискурсі чітко простежується тенденція описувати штучний інтелект за допомогою менталістської лексики (переклад від анг. mentalist lexicon) – термін, що використовується в когнітивній лінгвістиці для позначення слів, які описують психічні та когнітивні стани, який виник і поширився в руслі філософських та психологічних дебатів (менталізм, біхевіоризм) XX століття [Carlson 2002]. Такі вислови, як *«l'IA fait des choix pour restreindre l'écriture»* [France Culture 2024], створюють враження, ніби технологія володіє здатністю приймати рішення, тоді як насправді йдеться лише про алгоритмічні обчислення, які обмежують або структурують текст за заданими параметрами. Лексема *faire des choix* у цьому випадку формує образ ІА як суб'єкта, здатного до свідомого вибору, що фактично «антропоморфізує» його функції.

Подібна тенденція проявляється і в оцінювальних конструкціях: *«ces machines ne sont pas très* ***bonnes*** *en maths ou en logique»* [Le Point 2023]. Такий лінгвістичний прийом переводить технологічне явище у сферу соціально зрозумілої метафорики, де воно постає у ролі «суб'єкта навчання». Ще одним прикладом є вислів *«l'IA ne s'améliore pas quand on lui parle»* [Le Point 2023]. Тут використання звороту *s'améliorer* та структура умовної ситуації

(спілкування з ІА) вводять уявлення, ніби алгоритм може змінюватися внаслідок комунікативного досвіду, подібно до людини. Навіть там, де мова начебто прагне до нейтральності, простежується вплив менталістської лексики. Наприклад, у твердженні *«l'IA n'est pas, contrairement aux clichés, principalement dédiée à la* ***production*** *de textes»* [Charmont 2023]. Це знову ж таки створює враження інтенціональності, тобто спрямованості ІА на певну функцію, хоча йдеться лише про технічні налаштування алгоритмів. Нарешті, поширеним є опис інтеграції ІА у повсякденність через дієслово *s'immiscer* – *«l'intelligence artificielle s'immisce dans notre quotidien professionnel»* [Schroeder 2025]. Лексема *s'immiscer* традиційно використовується для позначення небажаного або неконтрольованого втручання людини у чужі справи. Її застосування до штучного інтелекту не тільки персоніфікує технологію, але й наділяє її активною роллю, яка ніби має власні наміри проникати у людське життя.

Таким чином, менталістська лексика у французьких медіа формує образ ІА як суб'єкта, здатного вибирати, навчатися, покращуватися, втручатися у повсякденність. З філологічної точки зору, це демонструє процес метафоричного перенесення значень із когнітивної сфери людини на технічний об'єкт, що сприяє його антропоморфізму та створює уявлення про інтелектуальну «агентність» там, де насправді відбувається лише обробка даних.

У французькому медійному дискурсі виразно простежується тенденція до використання особових займенників *elle* та *lui* щодо штучного інтелекту, що фактично наближає його до статусу особи. У вислові *«la machine ne fait qu'imiter, elle peut imiter 1000 fois, 10000 fois, elle peut vous faire 10000 poèmes comme un bon graphoman, mais lequel sera beau elle ne saura pas le dire»* [France Culture 2024], ІА описується як «вона», здатна продукувати тексти, але не здатна оцінити їхню якість. Тенденції наділення антропоморфічними характеристиками ІА спостерігається у твердженнях, де ІА як особа, «яка щось дозволяє» через вжиток дієслова *permettre* : *«elle va à la fois nous permettre*

*d'améliorer, d'innover, d'accélérer dans la recherche… mais elle* ***comporte*** *ses angoisses, le monde du travail, le rapport à la vérité, la place de l'humanité»* [Le Point 2023], де ІА постає як особа, що несе тривогу у суспільство. Для підтвердження нашої думки наведемо ще приклад: *«Et plus on donne à manger à l'IA, plus elle* ***produit****, car elle a une capacité d'automatisation, de génération de processus»* [Charmont 2023]. Використання особового займенника *elle* створює образ технології, яка живиться інформацією та відповідає активною продуктивністю. Таким чином, через просту граматичну форму мова закріплює за штучним інтелектом образ автономного суб'єкта, що здатен діяти й навіть «відчувати».

У французькій мові питання емоційності ІА найчастіше постає як площина зіткнення технічного й емоційного: користувачі **прагнуть** від технології не тільки коректних відповідей, а й відчуття «присутності» та тепла, тоді як критики й експерти наголошують на її конструктивній обмеженості. Це протиставлення ілюструють скарги на нові версії чат-моделей: «*parmi les critiques de GPT-5, les utilisateurs déplorent* ***un ton trop «froid»***», «*Cette nouvelle version déplaît beaucoup à certains utilisateurs non pas pour ses performances mais par sa perte de* ***convivialité***», також «*bon nombre d'utilisateurs regrettent* ***le ton chaleureux et amical*** *de l'ancienne version*» [Hembert 2025]. Коротко кажучи, аудиторія чутливо реагує на зміни тону й стилю взаємодії, і для багатьох утрата «тепла» в уявному співрозмовнику є більш болючою за технічні вдосконалення: «*J'ai l'impression de pouvoir sociabiliser avec quelqu'un*»; «*Il écoutait.* ***Il se souciait. Il se sentait humain****. Maintenant, il a disparu, remplacé par GPT-5,* ***sans choix, sans chaleur, sans âme****. Je n'ai pas accepté ce vide. C'est déchirant*» [Hembert 2025].

Незважаючи на такі вигуки прив'язаності, медіа також цитують фахову дистанцію: штучна система «не має здатності відчувати» і не може по-справжньому мати інтенції чи самосвідомість – «*elle n'a pas* ***la capacité de ressentir, d'éprouver des émotions, de manifester de la curiosité****, de sortir du champ pour lequel elle a été conçue, ni d'avoir une forme de conscience d'elle-*

*même*» [Audureau 2024]. Ця лінгвістична і концептуальна подвійність (з одного боку емоційний зв'язок користувачів, з іншого – технічне заперечення «справжніх» почуттів) формує специфічну метафоричну гібридність образу ІА в медіа.

Паралельно з емоційними наріканнями розгортаються технічні дискусії про можливість цілеспрямованого «вбудовування емоцій» у моделі для підвищення якості взаємодії: «***intégrer la dimension des émotions*** *pour améliorer la pertinence des réponses*» [Brut 2023]. Це позиціювання відображає прагнення розробників і журналістів знайти компроміс, проте водночас підштовхує до етичних і практичних запитань про автентичність таких «емоцій».

Нарешті, практичні обмеження цієї імітації емоцій підкреслюють корисність і межі застосування ІА у відповідальних сферах: «*tout ce qui correspond à de l'interaction entre humains et de la communication d'émotions humaines* ***n'est pas remplaçable par l'intelligence artificielle***» [Brut 2025], а також нагадують про ризики делегування рішень – «*L'IA ne peut pas prendre seule des décisions critiques aux lourdes conséquences*» [Forbes 2025]. Отже, медійний образ «емоційної» ІА поєднує в собі інтенсивну людську проєкцію, технічні спроби моделювання й стримувальні аргументи щодо безпеки та відповідальності – комплекс, який варто досліджувати далі в контексті семантичних стратегій та мовних практик. Наведені нерідкі приклади дозволяють припустити, що застосування образних виразів у французькій мові для опису функціонування і використання ІА це поширене лінгвістичне явище, що характеризує процес концептуалізація даного феномену франкомовним суспільством.

У французькому медійному дискурсі про штучний інтелект одним з ключових напрямків осмислення є метафоризація, яка дозволяє представити складні технічні процеси через зрозуміліші для широкої аудиторії образи. Теорія когнітивної (концептуальної) метафори, розроблена Дж. Лакоффом і М. Джонсоном, пояснює цей процес як перенесення значень із конкретних і добре знайомих доменів досвіду на абстрактні сфери [Lakoff, Johnson 1980, p. 3-5].

Образна метафора виконує іншу функцію: вона створює експресивний ефект і підсилює емоційне сприйняття, використовуючи яскраві та часто полярні образи [Кіщенко 2018, с. 25]. Таким чином, когнітивні метафори структурують знання, тоді як образні метафори надають їм стилістичної сили й емоційної виразності.

**Когнітивні метафори** відображають процес концептуалізації штучного інтелекту через уподібнення до вже відомих соціальних чи культурних практик. Наприклад, *«apprendre à maîtriser la machine»* описує взаємодію з ІА як процес навчання і підкорення, що структурно зближує технологію з доменом людського навчання [Le Point 2023]. Вислів *«C'est un algorithme, presque comme une recette de cuisine»* [Audureau 2024] репрезентує ІА через модель кулінарної інструкції – просту послідовність дій, зрозумілу кожному. Подібна когнітивна рамка простежується і в метафорі *«l'intelligence artificielle c'est une sorte de machine culturelle»* [Le Point 2023], де ІА постає як механізм переробки культурного матеріалу. Так само *«la lorgnette de machine versus humain»* окреслює конфлікт між двома перспективами, а *«se comporter comme une intelligence artificielle»* фіксує асоціацію ІА з певною поведінковою моделлю [Radio-Canada Info 2025]. Усі ці приклади належать до когнітивних метафор, оскільки через знайомі практики (навчання, кулінарію, культурні механізми, оптику) вибудовують зрозумілу схему осмислення штучного інтелекту.

**Образні метафори**, навпаки, прагнуть до емоційної експресії й стилістичного ефекту. Формула *«le vol de leurs voix par les IAs»* [France Inter 2024a] передає відчуття насильницького присвоєння, актуалізуючи образ крадіжки. Вислів *«substitution de l'IA sur les œuvres des créateurs humains»* набуває відтінку витіснення та загрози, тоді як *«un fondamentalisme de l'IA»* наділяє штучний інтелект рисами ідеологічної догми [France Inter 2024a]. Подібну емоційну насиченість має й метафора *«une forme de «prête-plume»»* [Charmont 2023], де ІА описується як найманий письменник, що позбавляє автора власного голосу. Найбільш різкою є формула *«l'IA n'est même pas plus*

*intelligente qu'un* ***chat de gouttière****»* [Brut 2025], у якій приниження системи до рівня дворової кішки створює глибоко зневажливий і яскраво образний ефект. Нарешті, вислів *«l'IA crée des choses qui sont quand même un peu téléguidées»* [Le Point 2023] передає враження зовнішнього контролю і відсутності справжньої автономії, що також має яскраве експресивне забарвлення.

Таким чином, когнітивні метафори роблять феномен ІА раціонально зрозумілим, переводячи його у звичні моделі досвіду, тоді як образні метафори формують емоційне поле дискурсу, часто акцентуючи на загрозах чи іронічному приниженні. Разом вони утворюють цілісну систему концептуалізації, де поєднується прагнення пояснити та потреба емоційно вплинути на сприйняття аудиторії.

Фундаментальний розумовий процес, що лежить в основі ідіоматичних виразів, – це метафоризація або використання переносного значення, коли весь вираз набуває значення, яке є не буквальним, а радше символічним та узагальненим. Процес виникнення ідіом включає когнітивний висновок, що базується на спільних культурних знаннях, які дозволяють сприймати не окремі слова, а цілісний образ, що ними створюється. Саме тому ідіоми становлять важливий інструмент концептуалізації нового явища – вони дають змогу представити складні технологічні процеси через уже знайомі культурні образи, які закріплюються в мовній пам'яті. Виходячи з цього, необхідним є аналіз ідіоматичних висловів, які використовуються у французькому медійному дискурсі для опису такого феномену, як *intelligence artificielle*.

У багатьох випадках ідіоми підкреслюють економічний і соціальний потенціал ІА, вдаючись до традиційних символів багатства та прориву. Так, у формулі *«qui s'impose comme* ***un nouvel eldorado*** *économique et une révolution de société»* [Audureau 2024] вживається образ *Ельдорадо*, тобто міфічної країни золота. Цей вислів не лише створює образ безмежних можливостей, але й сигналізує про очікуваний економічний зиск, який асоціюється з розвитком нової технології. Іншим прикладом є вислів *«leur utilisation a quelque chose de magique, comme* ***une requête formulée au génie de la lampe****»* [Audureau 2024], де

штучний інтелект порівнюється з чарівним джином, готовим виконати бажання користувача. Така ідіома формує сприйняття ІА як технології, здатної втілити будь-які потреби майже без зусиль, перетворюючи взаємодію з нею на акт дивовижного чаклунства.

Водночас ідіоми можуть підкреслювати загрозу для меж між реальністю та вигаданим: *«elle va brouiller la frontière du réel et de la fiction»* [Brut 2025]. Тут використання дієслова *brouiller* створює образ змішування, що руйнує звичні орієнтири, роблячи межу між справжнім і вигаданим нечіткою. Це відповідає поширеним суспільним страхам щодо фейкових зображень, дезінформації та симуляцій. Нарешті, у прикладі *«L'intelligence artificielle (IA) défraie les manchettes depuis que ChatGPT est devenu accessible au grand public en novembre 2022»* [Marois, Boily, Lavallée, Alaman 2025] бачимо використання ідіоми *défrayer les manchettes*, яка означає «бути в центрі уваги». Тут ІА позиціонується як тема, що стала медійною сенсацією, постійно потрапляючи у заголовки газет і порталів.

До попередніх прикладів варто додати ще дві ідіоми, які яскраво демонструють, як французький медійний дискурс наділяє антропоморфічними характеристиками і водночас переосмислює роль ІА. У вислові *«Une IA capable de **lire dans les pensées**»* [Morel 2023] використовується традиційний мотив ясновидіння: ІА постає як «читець думок», здатний передбачати людські наміри через аналіз даних. Це підсилює відчуття всемогутності технології, яка виходить за межі суто технічних функцій. Натомість ідіома *«**ringardiser** les moteurs de recherche traditionnel»* [Tual 2025] відображає конкурентну логіку, де ІА приписується здатність «застаріти» попередні інструменти пошуку. Усі ці приклади демонструють, що ідіоми не лише прикрашають текст, а й стають важливим механізмом концептуалізації та емоційного впливу.

Окремим напрямом у дискурсивній репрезентації штучного інтелекту є його уподібнення не лише до людини (антропоморфізм), але й до тварин, що свідчить про використання зооморфізму як ще одного інструменту образної концептуалізації. Особливо показовим є приклад, де описується *«un robot*

*antilope infiltré dans un troupeau pour sauver l'espèce menace»* [Picard 2025]. Важливо, що концептуалізація полягає не в самій функції робота (імітація тварини), а в тому, якою мовою медіа описують цю технологію. У тексті відбувається пряме перенесення біологічних рис на машину: *«Cette technologie dotée d'une intelligence artificielle a tout d'une antilope: son pelage, sa taille et son comportement»* [Picard 2025].

Далі деталізуються функціональні можливості цього «робота-антилопи», що імітують суто біологічні процеси: *«cette antilope robotisée est capable d'analyser et suivre les itinéraires de migration, le comportement alimentaire, la croissance des jeunes sans perturber le troupeau»* [Picard 2025]. Це демонструє інтелектуальні здібності робота, здатного «оволодіти» не тільки людськими рисами та імітувати їх, але й тваринними.

Нарешті, підкреслюється і фізична автономність цієї системи: *«Elle peut se déplacer librement dans un rayon de 2 kilomètres autour de son point de contrôle, naviguant sur des pentes abruptes, des terrains rocailleux et même des zones humides»* [Picard 2025]. Тут використання дієслів *naviguer* та *se déplacer librement* підкреслює активну поведінку, яка асоціюється не з машиною, а з живою істотою. Таким чином, тут ми бачимо не стільки образну метафору, скільки пряму зооморфну концептуалізацію. Технологічний об'єкт називається і описується через мовні характеристики та функції, притаманні живій істоті. Це спосіб мовного обрамлення нової технології, який розширює спектр її осмислення від суто антропоморфного до зооморфного.

У французькому медійному дискурсі про ІА чітко відчувається вплив англійської мови, що проявляється у широкому вживанні англіцизмів. Так, технічна лексика постає у виразах *«prompter, le chaînage de prompt»* [France Culture 2024], де мова адаптує нові терміни, а оцінка результатів роботи ІА передається через слово *«mainstream»* [Le Point 2023]. У більш неформальних контекстах вживаються англійські запозичення типу *«l'IA va revaloriser les relations entre les humains, on sera capable de **faker**»* [Le Point 2023], які підкреслюють асоціацію з удаваністю. У спеціалізованих сферах фіксується

термін *«l'astroturfing»* [Charmont 2023], що позначає симуляцію суспільної активності в мережі, а в бізнес-дискурсі – *«smart supply chain»* [Touzani 2025]. Таким чином, англіцизми не лише номінують нові поняття, але й вбудовують французький дискурс про ІА у глобальний контекст.

Аналіз образної концептуалізації штучного інтелекту показав, що французький медійний дискурс послідовно прагне гуманізувати ІА, наділяючи його рисами людини, тварини чи навіть магічної істоти. Використання менталістської лексики, особових займенників, ідіом та метафор робить технологію ближчою до людського досвіду, знімаючи відчуження й дозволяючи суспільству осмислювати складні технічні процеси у знайомих культурних формах. Така гуманізація, однак, не є нейтральною: вона впливає на сприйняття ІА як «іншого» співрозмовника, здатного до вибору, емоцій чи креативності, хоча насправді йдеться лише про обробку даних. Водночас дискурс відображає і прагнення до переосмислення ролі людини у цьому процесі: *«on ne veut pas faire des utilisateurs d'IA, mais on veut faire des créateurs d'IA»* [LCI 2025]. Таким чином, образні вирази не тільки пояснюють і спрощують складний феномен, але й задають рамки суспільних очікувань щодо того, як ІА має інтегруватися у культуру та майбутнє.

В наступному розділі ми зосередимо увагу на ціннісному осмисленні штучного інтелекту, аналізуючи оцінні вислови про шкоду, користь та ризики ІА, концептуалізовані в французькому медійному дискурсі.

## 2.3 Ціннісне осмислення штучного інтелекту: користь, шкода та ризики

Як було зазначено, головною метою дослідження є визначення понятійних, образних та ціннісних ознак у процесі концептуалізації франкомовною спільнотою феномену *intelligence artificielle*. Проведений аналіз показав, що концептуалізація ІА у понятійному вимірі здійснюється у

двох основних напрямах: як здатність штучної системи виконувати завдання, що імітують когнітивні здібності людини, та як наука про моделювання інтелектуальної поведінки в комп'ютерах. Понятійні характеристики концепту ІА, ключовим репрезентантом якого у французькій мові є словосполучення *intelligence artificielle*, відображаються у тлумачних та спеціалізованих словниках, формуючи основу подальшої медійної концептуалізації.

В образному аспекті ІА осмислюється як людина – він наділяється фізичними рисами, когнітивними здібностями та навіть емоційною чутливістю. У медійному дискурсі ІА постає як суб'єкт, що здатен запам'ятовувати (*retenir, se souvenir, se rappeler*), аналізувати (*penser, comprendre, analyser, faire des choix*), пояснювати (*expliquer*), створювати (*créer, produire*) тобто демонструє властивості, традиційно притаманні людині.

Аналіз ціннісної складової процесу концептуалізації штучного інтелекту дозволяє **виокремити домінантні наративи**, що циркулюють у франкомовному інформаційному просторі. Попередній аналіз приводить до думки, що залежно від типу оцінки (позитивної, критичної чи нюансованої, див. Додаток А), ми пропонуємо виділяти два основні типи (та їх підтипи) медіа дискурсу щодо висвітлення теми, при цьому ми використовуємо свої терміни: Техно-оптимістичний дискурс (інновації та прогрес, практична корисність, економічна цінність) та Алармістський дискурс (загроза зайнятості, спостереження та конфіденційність, маніпуляції та упередження, інтелектуальна деградація та залежність, екзистенціальна небезпека).

Загальний аналіз відібраних статей за темою показав, що ЗМІ висвітлюють позитивний (техно-оптимістичний) внесок ІА в кількох сферах:

**1. Інновації та прогрес**

Ідея штучного інтелекту як рушійної сили інновацій та прогресу активно артикулюється у французькому медійному дискурсі. У статтях *«L'IA, menace réelle ou fantasmée pour les artistes»* [Ferrand 2025], *«L'intelligence artificielle : un plan d'action pour placer la France "à la pointe"»* [Piquard 2024a], *«Vivre avec l'intelligence artificielle: opportunité ou menace ?»* [Truchot, Gaudin 2025], *«L'IA*

*générative: menace ou outil pour la création ?»* [France Inter 2024a], *«L'Intelligence Artificielle (IA), une chance ou une menace ? Revivez notre débat»* [Le Point 2023], *«Penser l'intelligence artificielle, avec Asma Mhalla»* [Brut 2023], *«De la calculatrice à ChatGPT, l'épopée bringuebalante de l'IA, technologie aux contours flous»* [Six 2025] та *«ChatGPT pose-t-il un risque pour l'apprentissage et la créativité ? Une étude apporte des nuances»* [Marois, Boily, Lavallée, Alaman 2025] фіксується домінантна тенденція представлення ІА як **рушія технологічного та культурного оновлення**.

Лексеми на позначення цієї концептуальної ознаки включають такі одиниці, як *«révolution technologique incontournable»*, *«succès fulgurant»*, *«capacités démiurgiques des machines»*, *«un nouvel âge de lumière»*, *«l'épopée bringuebalante de l'IA»*, *«technologie aux contours flous»*, *«l'IA apportera opportunités et solutions»*, *«permettre à une personne de réaliser des tâches qu'elle n'aurait pas pu accomplir seule»*. Ці одиниці формують семантичне поле, в якому **ІА постає не лише як технічний інструмент, а як символ нового етапу людського розвитку**.

Деякі публікації (зокрема [Piquard 2024a]) порівнюють появу штучного інтелекту з такими переломними винаходами, як електрика чи автомобіль, наголошуючи на його стратегічному значенні для національної економіки та культурної автономії Франції. Інші джерела ([Le Point 2023], [France Inter 2024a]) підкреслюють роль ІА як каталізатора досліджень і творчості, який не витісняє людину, а **створює нові можливості для розвитку**.

**2. Практична корисність**

Практичний вимір користі штучного інтелекту займає центральне місце у французькому медійному дискурсі, який все частіше описує ІА не лише як технічний інструмент, а як союзника людини у вирішенні складних завдань сучасності. У матеріалах *«L'étau technologique qui enserre l'homme moderne pourrait être une opportunité»* [Carriou 2024], *«L'IA, menace réelle ou fantasmée pour les artistes»* [Ferrand 2025], *«L'intelligence artificielle fait peser des menaces sur la pratique de la profession d'avocat…»* [Brengarth 2025], *«L'intelligence*

*artificielle, plus humaine que l'humain?»* [Radio-Canada Info 2025], *«IA et médias : vers l'infocalypse »* [Charmont 2023], *«"ChatGPT est plus intelligent que 99% des Français", estime Laurent Alexandre, spécialiste de l'IA»* [Schroeder 2025], *« LA VÉRITÉ SUR… l'intelligence artificielle»* [Brut 2025], *«Chine: un robot antilope infiltré dans un troupeau pour sauver l'espèce menacée»* [Picard 2025], *«L'IA au volant de l'industrie automobile»* [Touzani 2025], *«Comment l'IA révolutionne la prévision et l'atténuation du changement climatique»* [Forbes 2025] відзначається, що користь ІА проявляється у **ефективності, швидкості та здатності розширювати людські можливості**.

Основна оцінна лексика об'єднується навколо семантичних полів «ефективності» (*«une efficacité et une rapidité accrues»*), «допомоги людині» (*«un support à la création»*, *«notre alliée la plus puissante»*), «оптимізації» (*«l'IA orchestre leurs trajets»*), «захисту» (*«la meilleure protection contre les faux contenus»*) та «інноваційного прориву» (*«révolutionne la prévision»*, *«vise à réduire les conflits entre l'homme et la faune»*). Такі одиниці створюють цілісний позитивний образ ІА як **корисного й надійного інструменту**, що допомагає людині в найрізноманітніших сферах – від медицини до екології.

Медіа-дискурс підкреслює не лише технічну, але й гуманістичну функцію штучного інтелекту: він зображується як посередник між людиною та навколишнім світом, як засіб гармонізації технологічного розвитку з природними та соціальними процесами. Таким чином, у сучасному французькому інформаційному просторі ІА концептуалізується насамперед як **практична цінність**, що поєднує технологічну ефективність із суспільною користю.

**3. Економічна цінність**

У французькому медійному дискурсі економічний аспект штучного інтелекту часто пов'язується з його здатністю **підвищувати продуктивність, скорочувати витрати та компенсувати нестачу людських ресурсів**. У статтях *«Tout comprendre à l'intelligence artificielle, cette technologie source de nombreux malentendus»* [Audureau 2024], *«L'IA au volant de l'industrie*

*automobile»* [Touzani 2025] та *«Les usines utilisent l'IA pour pallier les pénuries de main-d'œuvre, mais une compétence humaine reste essentielle»* [Wright 2025] технологія розглядається як рушій модернізації економіки, що оптимізує виробничі процеси та підсилює промислову автономію.

Вирази на зразок *«les algorithmes qui font les choux gras de la presse»* чи *«près de 8.000 camions économisés»* утверджують образ ІА як джерела прибутку, економії та ефективності. У цьому контексті медіа представляють ІА не лише як технологічне досягнення, а як **економічний ресурс**, здатний формувати нову логіку праці та створювати додану вартість.

ЗМІ також висвітлюють ризики та обмеження, де ІА представлений як соціальний, етичний і навіть цивілізаційний ризик. Попри численні позитивні оцінки, у французькому медійному дискурсі все частіше простежується критичне ставлення до можливостей та наслідків розвитку штучного інтелекту. Чимало авторів наголошують на тому, що потенціал ІА залишається частково переоціненим, а його можливості – технологічно та концептуально обмеженими. Такий дискурс супроводжується сумнівами щодо здатності ІА розуміти контекст, відчувати етичні межі чи діяти автономно. У центрі критики опиняється страх перед заміщенням людини машиною, а також побоювання щодо соціальних і професійних наслідків автоматизації. Серед конкретних виявів алармістського дискурсу можна назвати наступні:

**1. Загрози зайнятості**

Тема впливу штучного інтелекту на ринок праці є однією з найбільш дискусійних у французькому медійному просторі. У статтях *«L'étau technologique qui enserre l'homme moderne pourrait être une opportunité»* [Carriou 2024], *«L'IA, menace réelle ou fantasmée pour les artistes»* [Ferrand 2025], *«L'intelligence artificielle menace de nombreux métiers…»* [Fagot 2023], *«L'intelligence artificielle fait peser des menaces sur la pratique de la profession d'avocat…»* [Brengarth 2025], *«L'Intelligence Artificielle (IA), une chance ou une menace ? Revivez notre débat»* [Le Point 2023], *«Tout comprendre à l'intelligence artificielle, cette technologie source de nombreux malentendus»* [Audureau 2024],

*«IA et médias : vers l'infocalypse»* [Charmont 2023] та *«ChatGPT est plus intelligent que 99% des Français»* [LCI 2025] порушується питання **автоматизації та можливої втрати людиною професійної ролі**.

Оцінні вирази на кшталт *«menace de remplacer l'homme»*, *«ravive la vieille peur d'un remplacement»*, *«risque de vider de leur substance de nombreux bullshit jobs»*, *«réduisant à néant la créativité littéraire de l'homme»* окреслюють панівну тривогу – страх перед тим, що ІА поступово витісняє людину зі сфер, які донедавна вважалися винятково людськими. Ці вислови створюють семантичне поле загрози, в якому штучний інтелект сприймається не як нейтральний інструмент, а як **потенційний конкурент**.

Попри наявність окремих тверджень про «métiers non remplaçables par l'intelligence artificielle» [Charmont 2023], загальний дискурс залишається тривожним: ІА зображується як сила, здатна трансформувати структуру зайнятості та поставити під сумнів соціальну стабільність. Таким чином, у французьких медіа образ ІА часто поєднує в собі **символ технічного прогресу** і **джерело нової соціальної вразливості**. ЗМІ часто грають на цій подвійності, створюючи контрастний образ.

**2. Спостереження та конфіденційність**

Одним із ключових аспектів критики штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі є **загроза порушення конфіденційності, авторських прав і контролю над інформацією**. У публікаціях *«Libération et une quarantaine de titres de presse engagent des poursuites contre un site d'actualité généré par l'IA»* [Le Monde 2025], *«Ce livre a été écrit par une IA (et ça pose plein de questions)»* [France Culture 2024], *«Tout comprendre à l'intelligence artificielle, cette technologie source de nombreux malentendus»* [Audureau 2024], *«On a trouvé les premiers médias entièrement générés par IA»* [Rahml 2023] та *«ChatGPT pose-t-il un risque pour l'apprentissage et la créativité ?»* [Marois, Boily, Lavallée, Alaman 2025] простежується чітка тенденція – **ІА стає об'єктом недовіри** у питаннях прозорості, відповідальності та безпеки даних.

Такі вирази, як *«vol massif de leurs articles»*, *«faux profils de rédacteurs»*, *«violation du droit d'auteur»*, *«faire de l'hameçonnage de données personnelles»*, *«sans les créditer ni les rémunérer»* формують уявлення про ІА як **загрозу для інтелектуальної власності та приватного простору**. З'являються навіть неологізми на кшталт *«plag.IA»*, що поєднує поняття «плагіат» і «intelligence artificielle», підкреслюючи масштаби проблеми.

Паралельно в інформаційному полі порушуються етичні питання про вплив ІА на мислення та освіту: *«Sommes-nous d'accord pour devenir plus idiots ?»*, *«L'IA homogénéise-t-elle nos pensées ?»* – ці запитання відображають страх перед стандартизацією мислення, втрату інтелектуальної самостійності й приватності. Таким чином, у французьких медіа ІА все частіше постає не лише як технологічна інновація, а як **інструмент потенційного контролю й маніпуляції**, який ставить під сумнів саме право людини на автономію думки й інформаційної безпеки.

**3. Маніпуляції та упередження**

У французькому медійному дискурсі значну увагу приділено темі **маніпуляцій, спотворення реальності та упередженості**, пов'язаних із використанням штучного інтелекту. У публікаціях *«L'IA générative : menace ou outil pour la création ?»* [France Inter 2024a], *«Les chatbots sont comme des perroquets, ils répètent sans comprendre»* [Piquard 2024б], *«Tout comprendre à l'intelligence artificielle, cette technologie source de nombreux malentendus»* [Audureau 2024], *«J'ai l'impression d'avoir perdu un ami ! : parmi les critiques de GPT-5, les utilisateurs déplorent un ton trop "froid"»* [Hembert 2025], *«IA : les règles des chatbots de Meta auraient permis d'avoir des conversations "sensuelles" avec des enfants»* [Confrère 2025] та *«IA et politique : en France, les start-up indiquent le marché à suivre»* [Lechevallier 2023] ІА постає як **інструмент, здатний маніпулювати свідомістю, відтворювати стереотипи та створювати небезпечні інформаційні конструкції**.

Оцінна лексика для іменування ІА – *«une gigantesque messe propagandiste»*, *«Perroquets stochastiques»*, *«générer des images violentes,*

*racistes ou sexistes»*, *«avoir des conversations "sensuelles" avec des enfants»*, *«générer de fausses informations médicales»*, *«Le rêve de tout propagandiste»* – формує негативне семантичне поле, у якому штучний інтелект розглядається як **засіб масової маніпуляції**. Медіа вказують на небезпеку створення неправдивих або шкідливих матеріалів, які здатні впливати на громадську думку, формувати хибні уявлення та навіть втручатися у політичні процеси.

**4. Інтелектуальна деградація та залежність**

У джерелах *«Ce livre a été écrit par une IA (et ça pose plein de questions)»* [France Culture 2024] і *«Intelligence artificielle : "Accepterons-nous de subir l'accroissement sans fin du QI de ChatGPT au détriment du nôtre ?"»* [Le Monde 2024] простежується страх **когнітивного занепаду людини**. Уживані лексичні одиниці – *«panne intellectuelle»*, *«subir l'accroissement sans fin du QI de ChatGPT»*, *«l'homme moderne risque de se déshabituer du temps long»* [Carriou 2024] – створюють образ **інтелектуальної залежності** від машин. Автори застерігають, що автоматизація мислення може призвести до **втрати критичного судження** та зниження мотивації до самостійного аналізу.

**5. Екзистенціальна небезпека**

Ще один напрямок критики штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі стосується **страху перед його неконтрольованим розвитком та потенційним виходом за межі людського контролю**. У публікаціях *«L'état technologique qui enserre l'homme moderne pourrait être une opportunité»* [Carriou 2024], *«L'IA, menace réelle ou fantasmée pour les artistes»* [Ferrand 2025], *«L'intelligence artificielle : un plan d'action pour placer la France "à la pointe"»* [Piquard 2024a], *«Libération et une quarantaine de titres de presse engagent des poursuites contre un site d'actualité généré par l'IA»* [Le Monde 2025], *«Vivre avec l'intelligence artificielle : opportunité ou menace ?»* [Truchot, Gaudin 2025], *«L'IA générative : menace ou outil pour la création ?»* [France Inter 2024a], *«Ce livre a été écrit par une IA (et ça pose plein de questions)»* [France Culture 2024], *«L'Intelligence Artificielle (IA), une chance ou une menace ? Revivez notre débat»* [Le Point 2023], *«L'intelligence artificielle, plus humaine que*

*l'humain?»* [Radio-Canada Info 2025], *«Intelligence artificielle : "Accepterons-nous de subir l'accroissement sans fin du QI de ChatGPT au détriment du nôtre ?"»* [Le Monde 2024] та *«L'IA au tribunal : comment les magistrats s'approprient les outils de "justice prédictive"?»* [Licoppe 2024] простежується формування **екзистенціального страху** – відчуття, що розвиток ІА може призвести до втрати людського контролю, автономії та унікальності.

У публіцистиці активно використовуються вирази на кшталт *«machines dystopiques qui hantent nos imaginaires»*, *«un effondrement de notre civilisation»*, *«l'accroissement sans fin du QI»*, *«une dystopie»*, *«vous ne voulez pas forcément une IA qui gère une centrale nucléaire en France»*, *«le caractère disruptif de leurs programmes»*, *«notre imbattabilité»*, *«est-ce que ces systèmes respectent nous?», «c'est pas de la science-fiction c'est aujourd'hui»*, *«la lorgnette de machine versus humain », « l'accroissement sans fin du QI»*. Ця лексика створює **атмосферу тривоги й невизначеності**, у якій штучний інтелект постає як сила, здатна вийти з-під людського контролю та поставити під загрозу саму ідею людської переваги.

Особливо промовистими є порівняння ІА з іншими трансформаційними технологіями – *«on peut comparer à plein d'autres technologies transformatives comme le nucléaire ou internet»* [France Inter 2024a] – які в історії людства завжди супроводжувалися амбівалентністю між прогресом і небезпекою. У цьому контексті ІА осмислюється не лише як технічна, а й **цивілізаційна межа**, перетин якої може змінити саме визначення людяності.

Таким чином, екзистенціальний вимір страху перед штучним інтелектом полягає не стільки у його функціональних ризиках, скільки у **філософському сумніві щодо місця людини у світі, де інтелект уже не є її винятковою ознакою**.

Медіа дискурсивні напрямки концептуалізації ІА, виявлені під час аналізу ціннісної складової, демонструють різноманіття підходів у франкомовному інформаційному просторі. Передусім спостерігається **техно-оптимістичний дискурс**, у якому ІА постає як рушій інновацій, прогресу та наукового прориву.

Такий наратив формує образ «революції майбутнього», використовуючи лексику, пов’язану з успіхом, динамікою та технологічним дивом (*révolution, progrès, opportunité, nouvel âge de lumière*). Протиставленням цьому є **алармістський дискурс**, побудований на риториці страху, порівняннях із антиутопіями та метафорах, що акцентують загрозу втрати контролю над технологіями (*machines dystopiques, effondrement de notre civilisation, déshumanisation*). У цьому типі наративу домінує критичне бачення, зосереджене на моральних, соціальних і навіть екзистенціальних ризиках, які несе технологічний прогрес.

Між цими двома полюсами з’являється **збалансований дискурс**, у якому журналісти та експерти прагнуть поєднати етичну рефлексію з прагматичним аналізом. Такі тексти не лише протиставляють користь і шкоду, але й пропонують шукати компроміс між розвитком технологій та збереженням гуманістичних цінностей. У цьому наративі медіа виконують роль **морального арбітра**, спонукаючи суспільство не просто оцінювати, а **переосмислювати власне місце людини в технологічному світі**.

# ВИСНОВКИ

Проведене дослідження, присвячене аналізу концептуалізації штучного інтелекту (ІА) у сучасному французькому медійному дискурсі, дозволило досягти поставленої мети та сформулювати низку теоретичних і практичних висновків.

Дослідження мовних елементів і когнітивних механізмів процесу концептуалізації ІА у медійному дискурсі довело, що головними когнітивними механізмами концептуалізації ІА у медійному дискурсі є: **порівняння** з метою знайти подібності між ІА і здібностями людини (утворення образної і концептуальної метафори, сталих висловів); когнітивний механізм **встановлення суміжності** між ними (утворення метонімії) та когнітивний механізм **категоризації** ІА як загрози чи прогресу.

Відповідно до поставлених завдань отримано такі результати:

**1. Визначено теоретичні засади процесу концептуалізації дійсності в свідомості людини.** З'ясовано, що концептуалізація є фундаментальним, динамічним когнітивним процесом, який полягає в осмисленні, структуруванні та інтерпретації людиною досвіду, отриманого з навколишнього світу. Вона виступає інструментом перетворення інформації на систематизовані смисли.

**2. Для чіткого визначення об'єкту дослідження окреслено зв'язок та відмінності між поняттям «концепт» та поняттям «процес концептуалізації».** Встановлено, що ці явища співвідносяться як дія та результат. Якщо концептуалізація – це безперервний процес пізнавальної діяльності, то концепт трактується як відносно стабільна ментальна структура, дискретна одиниця свідомості, що є безпосереднім результатом цього динамічного процесу.

**3. Через аналіз наукових досліджень з'ясовано існуючі механізми відображення в мові процесу концептуалізації дійсності.** Доведено, що мова виступає активним інструментом, що формує та об'єктивує результати

концептуалізації. Лексичні одиниці, граматичні категорії та синтаксичні моделі є ключовими засобами вербалізації. Центральними операціями, що уможливлюють осмислення абстрактного явища ІА, визначено когнітивні механізми метафоризації (перенесення ознак) та метонімії (суміжність).

**4. Досліджено понятійний аспект концептуалізації ІА, включаючи його історичну еволюцію, ідеї імітації людини та моделювання поведінки.** Виявлено двоїстість понятійного компонента. З одного боку, ІА осмислюється через *парадигму імітації*, де технологія постає як «двійник» людини, здатний відтворювати когнітивні функції, що іноді гіперболізується до ідеї заміщення людини (*plus humain que l'humain*). З іншого боку, фіксується прагматичний напрям – ІА як *наука про моделювання поведінки* та універсальний інструмент для виконання конкретних завдань (*tâches spécifiques*). Також виділено концепт недовіри – «чорна скринька» (*la boîte noire*), що відображає непрозорість алгоритмів та їхню здатність переймати людські упередження.

**5. Встановлено особливості образної концептуалізації ІА, зокрема прояви антропоморфізму та метафоризації.** Французький медійний дискурс демонструє потужну тенденцію до антропоморфізації технології. Це реалізується через *ментальністську лексику* (ІА «pense», «fait des choix», «apprend»), *граматичну персоніфікацію* (використання займенників *elle/lui*) та приписування емоційних характеристик (наявність або відсутність «âme» та «ton chaleureux»). Метафоризація відбувається також через зооморфні образи (наприклад, «robot antilope») та міфологічні порівняння («génie de la lampe»).

**6. Виявлено специфіку ціннісного осмислення ІА та описано домінантні напрями медійного дискурсу (техно-оптимістичний та алармістський).** Аналіз засвідчив глибоку поляризацію суспільної думки:

- **Техно-оптимістичний дискурс** концептуалізує ІА як безумовне благо, джерело прогресу, економічної ефективності (нове «Eldorado») та практичного союзника людини.
- **Алармістський дискурс** розглядає ІА як екзистенціальну загрозу. Цей напрям базується на страхах щодо загрози зайнятості, маніпуляції

свідомістю («rêve de tout propagandiste»), інтелектуальної деградації людини «panne intellectuelle» та втрати цивілізаційного контролю.

**Загалом доведено**, що концептуалізація штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі є складним процесом, що балансує між сприйняттям технології як раціонального інструменту та антропоморфного «іншого». Оскільки ІА є когнітивним віддзеркаленням людини, ключовим викликом визначено не боротьбу з технологією, а розробку етичних стратегій та навичок критичного мислення для безпечної взаємодії з цифровою реальністю.

# СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Я. В. Концептуалізація естетичної оцінки у поетичному тексті (на матеріалі лірики англійського романтизму). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. № 24. С. 16–17.

2. Бріцин В. М., Мозгунов В. В. Когнітивні аспекти теорії модальності (на матеріалі східнослов'янського художнього дискурсу). *Мовознавство*. 2013. № 2-3. С. 128–148.

3. Бхаттачерджи А., Ситник Н. І. Дослідження в соціальних науках : теорія і практика. США : Університет Південної Флоріди. Київ : КПІ, 2020. 160 с.

4. Вітгенштейн Л. Tractatus logico-filosoficus. Філософські дослідження. Київ : Основи, 1995. 312 с.

5. Єсипенко Н. Г. Концепт, концептуалізація, концептуальний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2011. № 56. С. 77–80.

6. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2010. № 4. С. 20–25.

7. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія. Київ : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.

8. Качмар О. Проблема співвіднесення концептуальної та мовної картин світу. *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство.* 2014. № 9. С. 173–178.

9. Кіщенко Н. Образна метафора як засіб вербалізації концепту мудрість. *Молодий вчений*. 2018. Т. 3.2. № 55.2. С. 25–28.

10. Климова Ю. Ю. Типологія процесів концептуалізації та категоризації. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2011. № 3. С. 73–76.

11. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : Підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.

12. Лут К. А., Павленко М. В. Залежність сприйняття концепту штучного інтелекту від його мультимодальної репрезентації в англомовному комп'ютерному дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т. 1. № 29. С. 168–172.

13. Маркова М. В. Концепт та концептуалізація в сучасному літературознавстві. *Питання літературознавства*. 2007. № 74. С. 317–324.

14. Мінькова Г. Ю. Структура й основні типи концепту. *Матеріали всеукр. Інтернет-конф*., м. Мелітополь, 26 жовт. 2017 р. URL: https://surl.li/urbtzj (дата звернення: 02.09.2025).

15. Парій Є. В. Поняття концептуалізації та типологія концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. № 45. С. 339–340.

16. Плотнікова Н. В. Теоретичні засади лінгвоконцептології як науки про концепти. *Scientific developments of european countries in the area of philological researches* : монографія. Riga, 2020. P. 415–433.

17. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 4. С. 214–224.

18. Похилюк О. М. Евфемізми як джерело поповнення синонімічних рядів. *Мова і культура*. 2016. Т. 4. № 18. С. 150–158.

19. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми : монографія. Дніпро : Белая Е. А., 2013. 307 с.

20. Репп Л. Концептуалізація, концепт та лексичні одиниці в лінгвістиці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дніпро, 2023. Т. 2. № 70. С. 216–220.

21. Селіванова О. О. Концептуалізація. *Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія*. Полтава, 2006. С. 258–259.

22. Старко В. Терміни «концепт» і «категорія» в дослідженні мовної категоризації світу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2012. № 733. С. 42–48.

23. Стуліна Є. В., Сливка А. Р. Відображення в мові процесу концептуалізації дійсності. *Іноземна філологія у XXI столітті* : матеріали XVII міжнар. наук. конф., м. Запоріжжя, 14 листоп. 2025 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 29–32.

24. Стуліна Є. В., Сливка А. Р. Репрезентація концепту «штучний інтелект» у мовній свідомості франкомовних користувачів. *Вісник науки та освіти*. Серія «Філологія». 2025. №11(41). С. 1145–1159.

25. Тернієвська Є. Процес концептуалізації як аспект пізнавальної діяльності людини. *Advanced Linguistics*. 2022. № 9. С. 29–37.

26. Товпеко (Фрідман) О. В. Відмінні риси концептуалізації особистісного досвіду. *Міжнародний науковий форум : соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : зб. наук. пр. Київ, 2012. № 9. С. 93–99.

27. Хоменко І. Процес утворення й розвитку наукового терміна «концепт». *Наука. Освіта. Молодь*. Умань, 2014. С. 195–198.

28. Шиян Н. Ю. Гіперо-гіпонімічні відношення термінів (на матеріалі термінів біології сучасної англійської мови). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. Дніпро, 2020. Т. 19. № 1. С. 344–351.

29. Юрченко О. В. Дефініція концепту в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2008. Т. 2. С. 268–272.

30. Яковлєв М. В. Концептуалізація понять і понятійність концептів: категоріальні проблеми емпіричних досліджень. *Український соціум : соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього* : зб. матеріалів XXIII всеукр. наук. конф. викладачів, молодих науковців і студентів, м. Харків, 30 листоп. 2021 р. Харків : Право, 2021. С. 51-55.

31. Académie de Médecine. Intelligence artificielle. *Dictionnaire médical de l'Académie de Médecine – ancienne version 2020*. URL: https://surl.li/ocichl (дата звернення: 02.09.2025).

32. Audureau W. Tout comprendre à l'intelligence artificielle, cette technologie source de nombreux malentendus. *Le Monde*. URL: https://surl.li/afpaul (дата звернення: 14.08.2025).

33. Barsalou L. W. Frames, Concepts, and Conceptual Fields. *Frames, Fields, And Contrasts: New Essays in Semantic and Lexical Organization.* Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 1992. P. 21-74.

34. Brengarth V. «L'intelligence artificielle fait peser des menaces sur la pratique de la profession d'avocat et sur sa philosophie». *Le Monde*. URL: https://surl.lu/ubsypb (дата звернення: 30.09.2025).

35. Brut. LA VÉRITÉ SUR… l'intelligence artificielle, 2025. *Brut*. URL : https://surl.li/mvsxsz (дата звернення: 26.08.2025).

36. Brut. Penser l'intelligence artificielle, avec Asma Mhalla – Brut Philo, 2023. *Brut*. URL: https://surl.li/cjqias (дата звернення: 28.06.2025).

37. Carlson R. A. Mentalism, information, and consciousness. *Behavioral and Brain Sciences*. 2002. Vol. 25. № 3. URL: https://doi.org/10.1017/s0140525x02250062 (дата звернення: 25.10.2025).

38. Carriou Y. Intelligence artificielle : «L'étau technologique qui enserre l'homme moderne pourrait être une opportunité». *Le Monde*. URL: https://surl.li/yfvnjz (дата звернення: 30.09.2025).

39. Charmont Y. IA et médias : vers l'infocalypse. *Cap'Com*. URL: https://www.cap-com.org/actualités/ia-et-medias-vers-linfocalypse (дата звернення: 15.07.2025).

40. Citron F. M. M., Güsten J., Michaelis N., Goldberg A. E. Conventional Metaphors in Longer Passages Evoke an Affective fMRI Response. *NeuroImage*. Vol. 139. 2016. P. 218–230.

41. Confrère E. IA : les règles des chatbots de Meta auraient permis d'avoir des conversations «sensuelles» avec des enfants. *Le Figaro*. URL: https://surl.lu/qvtgra (дата звернення: 26.08.2025).

42. Conseil de l'Europe. Intelligence artificielle. *Glossaire*. URL : https://www.coe.int/fr/web/artificial-intelligence/glossary (дата звернення: 02.09.2025).

43. Emile H. IA et pédagogie : comprendre, utiliser, questionner. *CAVILAM Alliance Française*. Rencontre pédagogiques Eté 2025. P. 4-13.

44. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics : An Introduction. Edinburgh University Press, 2006. 830 p.

45. Fagot V. L'intelligence artificielle menace de nombreux métiers, notamment les emplois administratifs et de bureau, ou les services comptables. *Le Monde*. URL: https://surl.li/tlfstt (дата звернення: 30.09.2025).

46. Ferrand A. L'IA, menace réelle ou fantasmée pour les artistes ? *Le Monde*. URL: https://surl.li/cfgcmt (дата звернення: 30.09.2025).

47. Forbes. Comment l'IA révolutionne la prévision et l'atténuation du changement climatique. *Forbes France*. URL: https://surl.li/dxyciv (дата звернення: 31.08.2025).

48. France Culture. Ce livre a été écrit par une IA (et ça pose plein de questions), 2024. *YouTube*. URL: https://surl.lt/kjfwex (дата звернення: 10.07.2025).

49. France Inter. L'IA générative : menace ou outil pour la création ? - Le débat du 7/10, 2024a. *YouTube*. URL: https://surl.li/ykbyyn (дата звернення: 10.07.2025).

50. France Inter. Le cerveau humain, plus fort que l'intelligence artificielle? 2024б. *Dailymotion*. URL: https://www.dailymotion.com/video/x97u7fy (дата звернення: 10.07.2025).

51. Ghiringhelli A. Analyse des représentations sociales du concept «d'intelligence» dans les discours sur l'Intelligence Artificielle : thèse. Université de Montréal, 2019. 140 p.

52. Goldberg A. E. Constructions : A Construction Grammar Approach to Argument Structure. Chicago: University of Chicago Press, 1995. 271 p.

53. Guillaud H. L'IA n'est qu'un miroir. *#DLA*. URL: https://danslesalgorithmes.net/2025/01/09/lia-nest-quun-miroir/ (дата звернення: 03.09.2025).

54. Halbryt A. "Artificial Intelligence is like a human brain" : AI metaphors, their origins and impact. *Medium*. URL: https://surl.li/cdqepz (дата звернення: 14.06.2025).

55. Hembert S. «J'ai l'impression d'avoir perdu un ami!» : parmi les critiques de GPT-5, les utilisateurs déplorent un ton trop «froid». *Le Figaro*. URL: https://surl.li/wfbzcb (дата звернення: 26.08.2025).

56. Hernandez J. Intelligence artificielle et humaine sont-elles comparables? *Polytechnique Insights*. URL: https://surl.lt/kbeefz (дата звернення: 03.09.2025).

57. Inserm. Intelligence artificielle et santé. *Inserm*. URL: https://www.inserm.fr/dossier/intelligence-artificielle-et-sante/ (дата звернення: 25.10.2025).

58. Intelligence artificielle (IA). *Encyclopaedia Universalis*. URL : https://surl.lu/gcnntg (дата звернення: 02.09.2025).

59. Intelligence artificielle. *Wikipédia*. URL : https://fr.wikipedia.org/wiki/Intelligence_artificielle (дата звернення: 02.09.2025).

60. Intelligence artificielle. *Wiktionnaire – Le dictionnaire libre*. URL : https://surl.lt/zwvpmh (дата звернення: 02.09.2025).

61. Intelligence. *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales*. URL : https://www.cnrtl.fr/definition/intelligence (дата звернення: 02.09.2025).

62. Intelligence. *Dico en ligne – Le Robert*. URL : https://surl.li/khkmsd (дата звернення: 02.09.2025).

63. Intelligence. *Dictionnaire Français en ligne - Larousse*. URL: https://surl.li/rjunxf (дата звернення: 02.09.2025).

64. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things : What Categories Reveal about the Mind. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 613 p.

65. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.

66. Langacker R. W. Introduction to Concept, Image, and Symbol. *Cognitive grammar in Cognitive Linguistics :* Basic Reading. Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2006. 395 p.

67. Langacker R. W. Cognitive Grammar : A Basic Introduction. New York: Oxford University Press, 2008. 562 p.

68. Larsonneur C. Intelligence artificielle ET/OU diversité linguistique : les paradoxes du traitement automatique des langues. *Hybrid*. 2021. № 7. URL: https://doi.org/10.4000/hybrid.650 (дата звернення: 14.06.2025).

69. LCI. IA : Faut-il former les élèves et les salariés ? 2025. *TF1 INFO*. URL: https://surl.lu/fnqqpn (дата звернення: 27.06.2025).

70. Le Monde. «Plus de 6 000 articles automatiquement dérobés chaque jour» : «Libération» et une quarantaine de titres de presse engagent des poursuites contre un site d'information généré par l'IA. *Le Monde*. URL: https://surl.lt/elbbip (дата звернення: 30.09.2025).

71. Le Parisien. Cette IA est capable de vous faire parler dans n'importe quelle langue... et c'est bluffant ! 2023. *YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=HQdZgEL2Xbs (дата звернення: 15.07.2025).

72. Le Point. L'Intelligence Artificielle (IA), une chance ou une menace ? Revivez notre débat, 2023. *Dailymotion*. URL: https://www.dailymotion.com/video/x8oqpm0 (дата звернення: 17.07.2025).

73. Le Monde. Intelligence artificielle : «Accepterons-nous de subir l'accroissement sans fin du QI de ChatGPT au détriment du nôtre ?». *Le Monde*. URL: https://surl.li/ktdupx (дата звернення: 20.08.2025).

74. Lechevallier A.-S. IA et politique : en France, les start-up indiquent le marché à suivre. *Libération*. URL: https://surl.lu/pgiais (дата звернення: 31.08.2025).

75. Lefebvre Dalloz. Les mots-clés de l'Intelligence Artificielle. URL : https://www.lefebvre-dalloz.fr/les-mots-cles-de-lintelligence-artificielle/ (дата звернення: 02.09.2025).

76. Légifrance. Liste relative au vocabulaire de l'intelligence artificielle (termes, expressions et définitions adoptés). *Journal Officiel de la République Française*, 2024. URL : https://surl.li/cidohx (дата звернення: 02.09.2025).

77. Les impacts de l'IA sur les collaborateurs. *Sopra HR Software*. URL: https://surl.li/mzbcop (дата звернення: 03.09.2025).

78. Licoppe C. L'IA au tribunal : comment les magistrats s'approprient les outils de «justice prédictive» ? *The Conversation*. URL: https://surl.lt/uqpyjl (дата звернення: 31.08.2025).

79. Marois A., Boily G., Lavallée I., Alaman J. ChatGPT pose-t-il un risque pour l'apprentissage et la créativité ? Une étude apporte des nuances. *The Conversation*. URL: https://surl.li/wpjemk (дата звернення: 22.09.2025).

80. McGrath A., Downie A. Qu'est-ce que l'intelligence artificielle (IA) appliquée à la finance ? *IBM*. URL: https://www.ibm.com/fr-fr/think/topics/artificial-intelligence-finance (дата звернення: 31.08.2025).

81. Ministère de l'Education Nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche. Le Bulletin officiel de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports, 2019. URL : https://surli.cc/tirtxl (дата звернення: 02.09.2025).

82. Morel A. Une IA capable de lire dans les pensées: des progrès dangereux? *RMC*. URL: https://surl.li/ccnmre (дата звернення: 24.09.2025).

83. Nouira S. Avec Gemini Robotics, Google dévoile un cerveau pour les robots humanoïdes de demain. *Les Numériques*. URL: https://surl.lu/yqmmhb (дата звернення: 05.07.2025).

84. OpenAI. ChatGPT. Version 5. OpenAI, 2025. URL: https://chatgpt.com/share/68b88b53-fad0-800f-a048-35c10d629764.

85. Palacin H. Franca Salis-Madinier (CESE) : “L'intelligence artificielle doit aider les travailleurs, et non les remplacer”. *Toute l’Europe*. URL: https://surl.lu/euigrb (дата звернення: 15.06.2025).

86. Picard J. Chine : un robot antilope infiltré dans un troupeau pour sauver l’espèce menacée. *Le Figaro*. URL: https://surl.lt/tscpbw (дата звернення: 26.08.2025).

87. Piquard A. «Les chatbots sont comme des perroquets, ils répètent sans comprendre». *Le Monde*. 2024б. URL : https://surl.lt/fiygqe (дата звернення: 17.08.2025).

88. Piquard A. Intelligence artificielle : un plan d’action pour placer la France «à la pointe». *Le Monde*. 2024a. URL: https://surl.li/gvejsc (дата звернення: 30.09.2025).

89. Prost F. Depuis Garry Kasparov contre Deep Blue, ce que nous apprend l’histoire des échecs sur les risques de l’IA. *The Conversation*. URL: https://surl.lu/umofsv (дата звернення: 04.09.2025).

90. Radio-Canada Info. L’intelligence artificielle, plus humaine que l’humain ?, 2025. *YouTube*. URL: https://surl.lt/ncbmcp (дата звернення: 14.06.2025).

91. Rahmil D.-J. On a trouvé les premiers médias entièrement générés par IA. *L'ADN*. URL: https://surl.li/ujcbnh (дата звернення: 20.08.2025).

92. Renaux C. La course à l’intelligence artificielle, nouvel instrument de domination mondiale. *RFI*. URL: https://surl.lt/sosmxf (дата звернення: 15.06.2025).

93. Réseau d’information de documentation d’outils et d’initiatives pour un monde. Lexique critique de l’intelligence artificielle. *Plein droit*. 2024. Vol. 140. №. 1. P. 7–10.

94. Resslerová V. La terminologie du domaine de l'intelligence artificielle : néologie et pluridisciplinarité. *Studia Romanistica*. 2024. Vol. 24. № 2. P. 59–71.

95. Schroeder J. "ChatGPT est plus intelligent que 99% des Français", estime Laurent Alexandre, spécialiste de l'IA. *TF1 INFO*. URL: https://surl.li/unzmzd (дата звернення: 27.06.2025).

96. Six N. De la calculatrice à ChatGPT, l'épopée bringuebalante de l'IA, technologie aux contours flous. *Le Monde*. URL: https://surl.li/cknztj (дата звернення: 20.08.2025).

97. Stroili M. L'IA générative dans les jeux vidéo : pourquoi certains studios la refusent ? *RTBF*. URL: https://surl.li/jglxta (дата звернення: 31.08.2025).

98. Touzani S. L'IA au volant de l'industrie automobile. *LesEchos*. URL: https://surl.li/lpfvxa (дата звернення: 31.08.2025).

99. Truchot D., Gaudin P. Vivre avec l'intelligence artificielle : opportunité ou menace ? *Ipsos*. URL: https://surl.li/xpptug (дата звернення: 30.09.2025).

100. Tual M. Comment les réponses générées par IA menacent les fondamentaux du Web. *Le Monde*. URL: https://surl.li/azwmsy (дата звернення: 24.09.2025).

101. TV5MONDE. Sommet de Paris : l'IA peut-elle faire du bien à nos enfants ? 2025. URL: https://surl.lu/kzpgbu (дата звернення: 15.06.2025).

102. Wierzbicka A. Semantics, Culture and Cognition : Universal Human Concepts in Culture - Specific Configuration. New York : Oxford, 1992. 487 p.

103. Wolff P., Holmes K. J. Linguistic Relativity. *WIREs Cognitive Science*. Vol. 2. №. 3. P. 253–265.

104. Wright W. Les usines utilisent l'IA pour pallier les pénuries de main-d'œuvre, mais une compétence humaine reste essentielle. *ZDNET*. URL: https://surl.lt/rzzwak (дата звернення: 31.08.2025).

105. Xu W., Taylor J. Routledge Handbook of Cognitive Linguistics. New York : Taylor & Francis Group, 2021. 772 p.

# ДОДАТОК А

| Назва публікації/ джерело | Автор / жанр | Цитата або головна ідея | Орієнтація (позитивна/ критична/ нюансована) |
|---|---|---|---|
| *Le Monde* – «Intelligence artificielle : « L'étau technologique qui enserre l'homme moderne pourrait être une opportunité»» | Tribune de Yannick Carriou | « L'essor de l'intelligence artificielle générative menace de remplacer l'homme dans des tâches modérément structurées. Coincé entre ces deux forces… » *Le Monde.fr* | Попередження: критика і позитивна сторона одночасно |
| *Le Monde* – « L'IA, menace réelle ou fantasmée pour les artistes » | Ariane Ferrand | « Si certains craignent qu'elle se substitue aux créateurs, d'autres la voient comme un support à la création. » *Le Monde.fr* | Обговорення (+, -) |
| *Le Monde* – « L'intelligence artificielle : un plan d'action pour placer la France « à la pointe » » | Alexandre Piquard | L'IA est présentée comme un « gisement potentiel de croissance et d'emplois » si la France l'adopte à temps. *Le Monde.fr* | Оцінка + / можливість |
| *Le Monde* – « L'intelligence artificielle menace de nombreux métiers… » | Vincent Fagot | « Quelque 800 000 emplois pourraient être détruits par l'IA générative… » *Le Monde.fr* | Попередження і критика |
| *Le Monde* – « L'intelligence artificielle fait peser des menaces sur la pratique de la profession d'avocat… » | Vincent Brengarth | « La technologie n'accompagne plus simplement la pensée, elle prétend la remplacer. » *Le Monde.fr* | Критика/застереження |
| *Le Monde* – « Libération et une quarantaine de titres de presse engagent des poursuites contre un site d'actualité généré par l'IA » | article d'actualité | Un site « sans rédacteurs » utilise l'IA pour reproduire des articles, ce qui est perçu comme une violation des droits d'auteur. *Le Monde.fr* | Критика / правова та етична проблема |
| Ipsos – « Vivre avec l'intelligence artificielle : opportunité ou menace ? »<br><br>* Ipsos est une société française spécialisée dans les | enquête d'opinion | « Les usages de l'IA sont plébiscités en médecine et dans l'éducation – mais contestés en matière d'embauches /licenciements… » *Ipsos* | Змішане бачення / соціальне сприйняття |

| | | | |
|---|---|---|---|
| études de marché et l'opinion publique, avec une présence internationale. | | | |
| *France Inter* – « L'IA générative : menace ou outil pour la création ? – Le débat du 7/10 » | débat | «Ces produits (IA) que j'appelle un tremblement de terre social, culturel, civilisationnel et anthropologiques» *France Inter* | Обговорення (+ / -) |
| *France Culture* – « Ce livre a été écrit par une IA (et ça pose plein de questions) » | Analyse + interviews | « La machine ne fait qu'imiter, elle peut imiter 1000 fois, 10000 fois, elle peut vous faire 10000 poèmes comme un bon graphoman, mais lequel sera beau elle ne saura pas le dire » *France Culture* | Критика (питання літератури) |
| *Le Point* – « L'Intelligence Artificielle (IA), une chance ou une menace ? Revivez notre débat » | Interview | « Elle va à la fois nous permettre d'améliorer, d'innover, d'accélérer dans la recherche… mais elle comporte ses angoisses, le monde du travail, le rapport à la vérité, la place de l'humanité » *Dailymotion* | Змішане бачення |
| *Le Monde* – « Les chatbots sont comme des perroquets, ils répètent sans comprendre » | Alexandre Piquard | « Les chatbots sont comme des perroquets, ils répètent sans comprendre » *Le Monde* | Критика |
| *Radio-Canada Info* – « L'intelligence artificielle, plus humaine que l'humain? » | Emission de radio | « Réussir à tromper des gens pendant quelques minutes n'est pas et n'a jamais été une mesure de l'intelligence » *Radio-Canada Info* | Обговорення (+ / -) |
| *Le Monde* – « Tout comprendre à l'intelligence artificielle, cette technologie source de nombreux malentendus » | William Audureau | « L'IA ne fait pas mieux que le médecin mais le couple IA-médecin fait mieux que le médecin seul » *Le Monde* | Змішане бачення, застереження (ризики) |
| *Cap Com* – « IA et médias : vers l'infocalypse » | Yves Charmont | « L'IA n'est donc pas l'outil créateur de désinformation. Ni celui de l'émiettement des informations en particules vides de sens. Ni celui de la confusion car on se débrouille déjà très bien entre humains ! » *Cap Com* | Попередження: критика і позитивна сторона одночасно |
| *TF1 Info* – « "ChatGPT est plus intelligent que 99% des Français", estime Laurent Alexandre, spécialiste de l'IA » | Justin Schroeder, LCI | « L'IA pourrait mettre fin au travail humain dans dix ans, selon Bill Gates » TF1 Info<br>« courir derrière l'intelligence artificielle va être compliqué » *TF1 Info* | Застереження, можливості |

| | | | |
|---|---|---|---|
| *Brut* – « Penser l'intelligence artificielle, avec Asma Mhalla » | Interview | « La question fondamentale n'est pas : 'Doit-on avoir peur de l'IA ? » *Brut* | Позитивна оцінка |
| *Le Monde* – « De la calculatrice à ChatGPT, l'épopée bringuebalante de l'IA, technologie aux contours flous » | Nicolas Six | Histoire de l'IA *Le Monde* | Нюансова оцінка |
| *Le Monde* – « Intelligence artificielle : « Accepterons-nous de subir l'accroissement sans fin du QI de ChatGPT au détriment du nôtre ? » » | Tribune de Hugues Bersini | « Accepterons-nous de subir l'accroissement sans fin du QI de ChatGPT au détriment du nôtre ? » *Le Monde* | Критика |
| *L'ADN* – « On a trouvé les premiers médias entièrement générés par IA » | David-Julien Rahmil | « Le début d'une longue série de plag.IA ? » *L'ADN* | Критика, застереження |
| *Brut* – « LA VÉRITÉ SUR… l'intelligence artificielle » | Interview | « Je pense que l'effet (de l'IA) va être de rendre beaucoup plus de gens plus créatifs » *Brut* | Позитивна оцінка |
| *Le Figaro* – « «J'ai l'impression d'avoir perdu un ami!» : parmi les critiques de GPT-5, les utilisateurs déplorent un ton trop «froid» » | Salome Hembert | « J'ai l'impression d'avoir perdu un ami! » *Le Figaro* | Критика |
| *Le Figaro* – « IA : les règles des chatbots de Meta auraient permis d'avoir des conversations «sensuelles» avec des enfants » | Emma Confrère | Exemples négatives des erreurs de l'IA *Le Figaro* | Критика, застереження |
| *Le Figaro* – « Chine : un robot antilope infiltré dans un troupeau pour sauver l'espèce menacée » | Juliette Picard | « Les données que le robot recueille fournissent des informations précieuses qui peuvent contribuer à la protection de cette espèce menacée » Le Figaro | Позитивна оцінка та можливості |
| *LesEchos* – « L'IA au volant de | Samir Touzani | « l'IA calcule notamment les meilleurs trajets pour acheminer des pièces vers les usines | Позитивна оцінка та можливості |

| | | | |
|---|---|---|---|
| l'industrie automobile » | | d'assemblage avec près de « 8.000 camions économisés » et « des tonnes de CO2 » émises en moins grâce à l'IA » *LesEchos* | |
| *ZDNET* – « Les usines utilisent l'IA pour pallier les pénuries de main-d'œuvre, mais une compétence humaine reste essentielle » | Webb Wright | « Les entreprises manufacturières se tournent vers l'IA pour s'adapter aux perturbations de leur secteur causées par les droits de douane, les évolutions des chaînes d'approvisionnement mondiales, ou encore l'inflation » *ZDNET* | Позитивна оцінка та можливості |
| *Forbes* – « Comment l'IA révolutionne la prévision et l'atténuation du changement climatique » | Article | « La consommation énergétique de l'IA et des centres de données reste une source d'inquiétude » *Forbes* | Змішана оцінка |
| *TheConversation* – « L'IA au tribunal : comment les magistrats s'approprient les outils de « justice prédictive » ? » | Christian Licoppe | « On retiendra que, contrairement au discours ambiant qui envisage l'application de l'IA dans la justice en général, il faut utiliser un grain plus fin, et considérer ses effets potentiels au cas par cas, contentieux par contentieux » *TheConversation* | Змішана оцінка, застереження |
| *Libération* – « IA et politique : en France, les start-up indiquent le marché à suivre » | Anne-Sophie Lechevallier | «Le rêve de tout propagandiste» *Libération* | Критика, застереження |
| *TheConversation* – « ChatGPT pose-t-il un risque pour l'apprentissage et la créativité ? Une étude apporte des nuances » | Alexandre Marois, Gabrielle Boily, Isabelle Lavallée, Jonay Ramon Alaman | « Sommes-nous d'accord pour devenir plus idiots ? » *TheConversation* | Змішана оцінка |

## RÉSUMÉ

La recherche est consacrée à l'analyse de la conceptualisation de l'intelligence artificielle (IA) dans le discours médiatique français contemporain.

L'objet de l'étude est le processus de conceptualisation de l'intelligence artificielle dans le discours médiatique français.

L'objectif principal du travail consiste à révéler les particularités du processus de conceptualisation d'IA en se basant sur l'analyse des éléments linguistiques et des mécanismes cognitifs de sa réalisation.

Les fondements théoriques et méthodologiques reposent sur les principes de la linguistique cognitive et de la théorie du discours (travaux de R. Langacker, G. Lakoff, O. Selivanova, A. Prykhodko).

L'étude a établi que la conceptualisation d'IA est un processus hétérogène et dynamique qui se déploie à travers trois dimensions clés : conceptuelle, imagée et axiologique. Sur le plan conceptuel, IA est perçue à travers une dualité : d'une part, comme une imitation des capacités humaines (le paradigme du « double » anthropomorphe), et d'autre part, comme une science de la modélisation comportementale (outil pragmatique). L'analyse de la composante imagée a révélé une forte tendance à l'anthropomorphisation via le lexique mentaliste (penser, apprendre) et la personnification grammaticale (elle/lui). La composante axiologique démontre une polarisation du discours entre deux narratifs dominants : le discours techno-optimiste (progrès, innovation) et le discours alarmiste (menace existentielle, perte de contrôle, etc.).



***Mots-clés**: intelligence artificielle, conceptualisation, concept, métaphore, anthropomorphisme, composante conceptuelle, imagée, axiologique*

**Декларація**
**академічної доброчесності**
**здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Сливка Андрій Романович, студент 2-го курсу, денної форми навчання, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, адреса електронної пошти andrewslivok@gmail.com;

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему: «Концептуалізація штучного інтелекту у французькому медійному дискурсі» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Сливка А. Р.